2015, ՆՈՅԵՄԲԵՐ Ա, ԹԻՎ 21 (449)

Քրիստոնյա Հայաստան

Վեստմինստերյան աբբայությունում տեղի ունեցավ Հայոց ցեղասպանության սուրբ նահատակներին նվիրված արարողություն

Հոկտեմբերի 28-ին Վեստմինստերյան աբբայությունում (Մեծ Բրիտանիայի եւ Հյուսիսային Իռլանդիայի Միացյալ Թագավորություն) Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հանդիսապետությամբ տեղի ունեցավ հիշատակի արարողություն՝ նվիրված Հայոց ցեղասպանության սուրբ նահատակներին:

Արարողությանը ներկա էին Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Սերժ Սարգսյանը եւ Նորին Արքայական Մեծություն Ուելսի արքայազն Չարլզը: Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի ոգեկոչման արարողությանը մասնակցում էին նաեւ Մեծ Բրիտանիայի եւ Իռլանդիայի հայոց թեմի հոգեւոր դասը՝ գլխավորությամբ թեմակալ առաջնորդ Հովակիմ եպս Մանուկյանի, քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչներ, պետական պաշտոնյաներ եւ հրավիրյալներ:

Հիշատակի արարողության ընթացքում քույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչները, Հայոց ցեղասպանության վերապրածների ժառանգները Մեծ եղեռնի նահատակ հայորդիների համար առ Աստված աղոթք բարձրացրին՝ երախտագիտություն հայտնելով բոլոր այն պետություններին, կազմակերպություններին եւ անհատներին, ովքեր այսօր ջանքեր են գործադրում աշխարհում խաղաղության հաստատման եւ արդարության վերականգնման համար: Ներկաներն աղոթեցին նաեւ հանուն Միացյալ Թագավորության եւ Հայաստանի Հանրապետության անվրդով ու բարօր կյանքի:

Շարականների կատարումներով հանդես եկավ Լոնդոնի Ս. Եղիշե հայկական եկեղեցու երգչախումբը՝ ղեկավարությամբ Արիս Նադիրյանի:

Արարողության ավարտին ներկաներին իր պատգամն ուղղեց Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Անգլիկան Եկեղեցու եւ հավատացյալների անունից խոսք ասաց նաեւ Քենթրբերիի արքեպիսկոպոսի ներկայացուցիչ, Լոնդոնի եպիսկոպոս լորդ Ռիչարդ Չարթրեսը:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԽՈՍՔԸ ԷԿՈՒՄԵՆԻԿ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

Ձե՛րդ Գերազանցություն ՀՀ Նախագահ,
Ձե՛րդ Արքայական Մեծություն,
Սիրելի՛ բարեպաշտ եղբայրներ եւ քույրեր,

Փառք եւ գոհություն ենք մատուցում առ Բարձրյալն Աստված, որ շնորհին ունենք հոգեւոր ավանդույթներով հարուստ Վեստմինստերյան աբբայությունում մասնակցություն բերելու Հայոց ցեղասպանության սրբադասված նահատակներին նվիրված էկումենիկ այս արարողությանը՝ Հայաստանի Հանրապետության մեծարգո Նախագահ տիար Սերժ Սարգսյանի, Հայ Եկեղեցու հոգեւոր դասի ներկայացուցիչների եւ հավատավոր զավակների հետ:

Շնորհակալությամբ ողջունում ենք ներկայությունն այստեղ Նորին Մեծություն Ուելսի արքայազն Չարլզի, ում սերն ու համակրանքը մեր ժողովրդի եւ մեր երկրի հանդեպ զգացել ենք տարբեր առիթներով, ինչպես վերջերս՝ Հայաստան իր այցելության ընթացքին:

Շարունակությունը՝ էջ 2

Վերաօծվեց Թբիլիսիի Ս. Գեւորգ առաջնորդանիստ եկեղեցին

Հոկտեմբերի 31-ին, հանդիսապետությամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ու ներկայությամբ Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Սերժ Սարգսյանի, կատարվեց Թբիլիսիի Սբ Գեւորգ առաջնորդանիստ եկեղեցու վերաօծման հանդիսավոր արարողությունը:

13-րդ դարում կառուցված Ս. Գեւորգ եկեղեցու վերականգնման աշխատանքներն սկսվել էին 2012-ից՝ Վիրահայոց թեմի եւ «Հայաստանի զարգացման նախաձեռնություններ» (IDeA) հիմնադրամի համատեղ ջանքերով:

Եկեղեցու առջեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին դիմավորեցին Վիրահայոց թեմի հոգեւորականաց դասը՝ գլխավորությամբ թեմակալ առաջնորդ Վազգեն եպս Միրզախանյանի, եկեղեցու բարերարները եւ բազում ուխտավորներ:

Այնուհետեւ, «Հրաշափառ» շարականի ներքո, Ամենայն Հայոց Հայրապետը եկեղեցականաց հանդիսավոր թափորով մուտք գործեց բարեզարդված եկեղեցի, ուր սկսվեց վերաօծման արարողությունը:

Արարողության ընթացքում՝ սուրբգրային ընթերցումներից եւ աղոթքներից հետո, Վիրահայոց թեմի սպասավորները շարականների եւ սաղմոսների ներքո ջրով ու գինով լվացին եկեղեցու սբ Սեղանը, խորանի սյուները եւ մկրտության ավազանը: Ապա խորան բարձրացվեց սրբալույս Մյուռոնը, որով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կատարեց եկեղեցու սբ Սեղանի վերաօծումը:

Ձեռամբ Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի հայոց թեմի առաջնորդ Եզրաս արք. Ներսիսյանի, Վազգեն եպս Միրզախանյանի, Մայր Աթոռի դիվանապետ Արշակ եպս Խաչատրյանի, Մայր Աթոռի լուսարարապետ Հովնան եպս Հակոբյանի եւ Մայր Աթոռի քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոնի տնօրեն Վարդան եպս Նավասարդյանի՝ օծվեցին եկեղեցու խորանի սյուները, մկրտության ավազանը եւ խորանի շուրթը:

Հավարտ եկեղեցու օծման կարգի՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետն իր պատգամն ու հայրապետական օրհնությունը բերեց ներկաներին.

«Մեր սուրբ հայրերի փառաբանական աղոթքով գոհություն ենք մատուցում Տիրոջը, որ շնորհը պարգեւեց Մեզ կատարելու Թբիլիսիի Ս. Գեւորգ եկեղեցու վերաօծման արարողությունը: Նվիրական արարողության այս պահին վերապրեցինք Ս. Գեւորգ եկեղեցու ութդարյա առաքելության հիշատակները, որ խոսուն վկայություններն են Վրաստանի օրհնյալ հողում հայության հոգեւոր ու ազգային կյանքի զարթոնքի՝ միաժամանակ խորհրդանշելով հայ եւ վրաց ժողովուրդների դարավոր բարեկամությունը:

Ս. Գեւորգ զորավարը Քրիստոսի մեծագույն վկաներից է, ում անունը անխզելիորեն կապված է նաեւ հայ եւ վրացի եղբայր ժողովուրդների քրիստոնեական անցյալի հետ: Ս. Գեւորգն արդարության մարտիկ է՝ Քրիստոսի զինվոր, ով իր անձն ամբողջապես նվիրաբերեց քրիստոնեական հավատքի զորացմանը, Տիրոջ Ավետարանի լույս պատգամների տարածմանը: Շարականագիրը սբ Գեւորգ զորավարին կոչում է «քաջամարտիկ զորավար» եւ «մարդկային ազգի պարծանք»: Եկեղեցական պատկերագրության մեջ սբ Գեւորգը ներկայացված է որպես հեծյալ՝ վիշապին խորտակելիս, ինչը հոգեւոր խորհրդաբանությամբ բարու հաղթանակն է ընդդեմ չարի, լույսի հաղթանակը՝ ընդդեմ խավարի, ճշմարտության հաղթանակը՝ ընդդեմ կեղծիքի: Եկեղեցու պատմությունն ուսուցանում է, որ մեծահռչակ զորավարի նման անընկճելի նվիրյալների շնորհիվ է քրիստոնեությունը

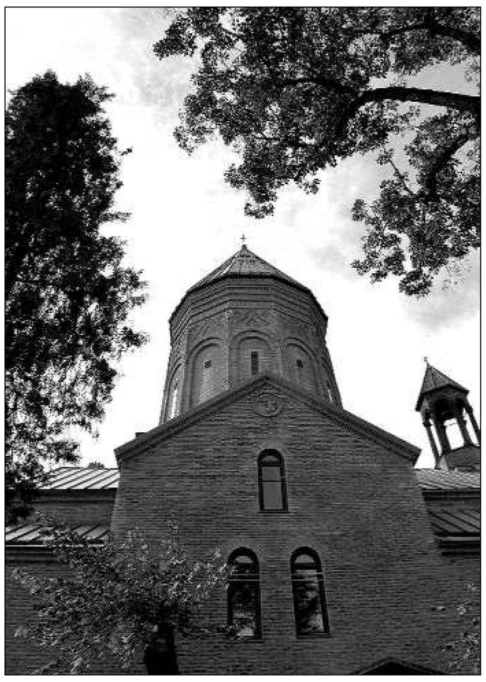

հաստատվել աշխարհում եւ գրավել մարդկանց սրտեր ու հոգիներ: Ս. Գեւորգ զորավարի հանդեպ ակնածանքից ու հարգանքից է, որ հայ եւ վրաց ժողովուրդների զավակները սբ Գեւորգին նվիրված հոգեւոր ու մշակութային նվիրական արժեքներ են ստեղծել եւ իրենց որդիներին անվանակոչել եւ անվանակոչում են Գեւորգ անունով: Զորավար սրբի հանդեպ սերն է նաեւ վրաց ժողովրդին մղել՝ նրան հռչակելու Վրաստանի հովանավոր սուրբ»:

Շարունակությունը՝ էջ 2

Վեստմինստերյան աբբայությունում տեղի ունեցավ Հայոց ցեղասպանության սուրբ նահատակներին նվիրված արարողություն

Սկիզբը՝ էջ 1

Եղբայրական Մեր սերն ենք փոխանցում Քենթրբերիի արքեպիսկոպոս Նորին Սրբազնություն Ջասթին Ուելբիին, ում հետ կոչված ենք Տիրոջ Ավետարանի լույսը տարածելու եւ քրիստոսավանդ պատգամները իրագործելու մեր ժողովուրդների կյանքում:

Մխիթարություն ենք ապրում, որ միջեկեղեցական համատեղ այս աղոթքով Անգլիկան Եկեղեցին եւ Միացյալ Թագավորության ժողովուրդն իր եղբայրական համերաշխությունն է հայտնում մեր ժողովրդին՝ արտահայտելով իր հարգանքը Հայոց ցեղասպանության զոհերի եւ սրբադասված նահատակների նկատմամբ:

Սիրելի՛ հավատակից եղբայրներ եւ քույրեր,

Մեր ժողովրդի սրտում դեռ չի սպիացել վերքը քսաներորդ դարասկզբին Օսմանյան կայսրության կողմից իրականացված ոճրի, որին իրենց ազգային պատկանելության եւ քրիստոնեական հավատքի համար զոհ գնացին մեկ եւ կես միլիոն հայորդիներ: Մենք կորցրեցինք պատմական, հինավուրց մեր հայրենիքի մեծագույն մասը, հազարավոր հայեր տարագիր սփռվեցին ողջ աշխարհով: Մեր ժողովրդի նահատակ զավակները մարտիրոսության պսակն ընդունեցին՝ հավատարիմ առաքելական պատգամին. «Եթէ արդարութեան համար չարչարուէք էլ, երանի՛ է ձեզ: Բայց ... մի՛ վախեցէք եւ մի՛ խռովուէք, այլ Տիրոջը՝ նոյն Ինքը Քրիստոսին սո՛ւրբ պահեցէք ձեր սրտերում» (Ա Պետ. 3.14):

Այսօր, երբ մենք ոգեկոչում ենք 100-ամյա տարելիցը Հայոց ցեղասպանության, Մենք վերստին մեր երախտագիտություն ենք հայտնում Ցեղասպանությունը ճանաչած ու դատապարտած, ինչպես եւ՝ Եղեռնից մազապուրծ հայորդիներին ապաստան տված բոլոր պետություններին, այլեւ քույր Եկեղեցիներին՝ դատապարտության իրենց խոսքը աշխարհում բարձրաձայն հնչեցնելու համար: Այս շարքում Մենք խոր զգացվածությամբ ենք հիշում, որ Բրիտանական կառավարությունը Առաջին Համաշխարհային պատերազմի տարիներին դաշնակից պետությունների հետ հայ ժողովրդի հանդեպ իրականացված եղեռնագործությունը որակեց հանցանք մարդկության դեմ: Համաշխարհային քաղաքակրթության մեջ Մեծ Բրիտանիայի ունեցած ներդրումը եւ մարդասիրական արժեքներին նվիրվածությունը վստահություն են ներշնչում, որ Միացյալ Թագավորությունն իր եղբայրական զորակցությունն ու նպաստը պիտի շարունակի բերել մեր ժողովրդի հանդեպ պատմական արդարության վերականգնման գործում:

Սիրելի բարեպաշտ եղբայրներ եւ քույրեր,

Հայոց ցեղասպանության ճանաչումը ոչ միայն պատմական մի իրողության, մեկ ժողովրդի հանդեպ կատարված եղեռնագործության դատապարտում է, այլեւ առավելաբար մերժումն ու բացառումն է մարդկության դեմ գործված եւ գործվող բոլոր տեսակի բռնությունների եւ ոճիրների, որոնց այսօր էլ զոհ են դառնում հազարավոր անմեղ մարդիկ՝ հատկապես Մերձավոր Արեւելքի երկրներում: Ցեղասպանության ժխտողականությունը կամ աջակցությունը ժխտողականությանը եւ կամ եղեռնագործ երկրների նկատմամբ զգուշավորության ու սիրաշահման քաղաքականությունը նոր խթան են ցեղասպանության հանցագործությունների կրկնության համար: Առաքելավանդ պատվիրանն ասում է. «Լուսոյ պտուղներն են բարութիւնը, արդարութիւնը եւ ճշմարտութիւնը: Ստուգեցէ՛ք, թէ ո՛րն է հաճելի Տիրոջը. եւ խաւարի անպտուղ գործերին մասնակից մի՛ եղէք, այլ մանաւանդ մերկացրէ՛ք դրանք» (Եփ. 5.9-11):

Մեզ համար հոգեւոր խոր գոհունակություն է, որ Վեստմինստերյան աբբայությունում մեր համատեղ աղոթքով ոգեկոչեցինք հիշատակը Հայոց ցեղասպանության զոհերի եւ հայցեցինք բարեխոսությունը սրբադասված նահատակների՝ հանուն մարդկության խաղաղ ու ապահով կյանքի: Հիշատակի արարողության կազմակերպման աշխատանքներում ներդրած ջանքերի համար Մեր գնահատանքն ու օրհնությունն ենք բերում Վեստմինստերյան աբբայության վանահայր հոգեշնորհ դոկտոր Ջոն Հոլին, Լոնդոնի եպիսկոպոս լորդ Ռիչարդ Չարթրեսին, Մեծ Բրիտանիայի հայոց թեմի առաջնորդ Հովակիմ եպս Մանուկյանին:

Մեր գնահատանքն ենք հայտնում Միացյալ Թագավորությունում ՀՀ արտակարգ եւ լիազոր դեսպան տիար Արմեն Սարգսյանին՝ արարողության նախաձեռնության եւ նշանակալի ներդրումի համար:

Այս նվիրական պահին աղոթում ենք, որ Բարձրյալն Աստված զորացնի մեր Եկեղեցիները՝ Քրիստոսի սիրով մեզ վստահված հոտին ծառայելու, հոգեւոր միությամբ միմյանց զորավիգ լինելու եւ միասնաբար գործելու՝ հանուն բռնություններից ազատ, արդար եւ համերաշխ աշխարհի կառուցման:

Մեր աղոթքն է նաեւ, որ Տերն օրհնի եւ պահպանի Մեծ Բրիտանիո Միացյալ Թագավորությունը, նրա գահակալին՝ Նորին Արքայական Մեծություն Եղիսաբեթ Երկրորդ թագուհուն, իշխանություններին, Անգլիկան Եկեղեցուն ու բարեպաշտ ժողովրդին եւ Իր երկնառաք խաղաղությունը շնորհի համայն մարդկությանը:

Թող Տիրոջ օրհնության ներքո առավել զորանան եւ արգասավորվեն բարի հարաբերություններն ու համագործակցությունը մեր երկրների եւ ժողովուրդների:

Եվ թող մեր Փրկչի՝ Հիսուս Քրիստոսի սերն ու շնորհները լինեն մեզ հետ եւ ամենքի՝ այսօր եւ միշտ. ամեն:

Վերաօծվեց Թբիլիսիի Ս. Գեւորգ առաջնորդանիստ եկեղեցին

Սկիզբը՝ էջ 1

Անդրադառնալով հայ եւ վրաց ժողովուրդների բարեկամական սերտ կապերին, ինչպես նաեւ Վրաց հողում դարերի ընթացքում վեր հառնած հայկական սրբավայրերի պահպանմանը՝ Վեհափառը հավելեց. *«Ս. Գեւորգ եկեղեցու վերաօծման հոգենորոգ այս առիթով մենք հիշում ենք մեր մեծանուն նախնիներին՝ հոգեւոր կյանքի, արվեստի, մշակույթի, գիր-գրականության հայազգի մշակներին՝ Ներսես Աշտարակեցի Հայրապետին, Նաղաշ Հովնաթանին, Սայաթ-Նովային, Մակար Եկմալյանին, Հովհաննես Թումանյանին, Րաֆֆուն, Մուրացանին, Գաբրիել Սունդուկյանին, նշանավոր բազում հայ նվիրյալներին, ովքեր աղոթել ու գործել են, ապրել ու ստեղծագործել են Վրաստանի հյուրընկալ հողում:*

Վրացահայությունը Վրաստանը չի տարբերել պատմական իր հայրենիքից եւ գործել է ի սեր Վրաստանի բարօրության ու առաջընթացի, վրաց եղբայրական ժողովրդի հետ կրել է թե՛ զրկանքները եւ թե՛ տոնել հաջողությունները, իսկ անհրաժեշտության դեպքում լծվել վրաց սահմանների պաշտպանությանը թշնամիներից: Այսպես է, որ հայության համար Վրաստանը հարազատ աշխարհ է, սիրելի երկիր՝ քրիստոնեական կյանքի օրինակելի վկայություններով, ավանդական իր հյուրընկալությամբ, կյանքի ու կենցաղի գունագեղությամբ եւ ազգային յուրօրինակ արվեստով ու մշակույթով: Ուրախ ենք, որ այսօր եւս կենսունակ է վրացահայ համայնքը եւ նվիրված հոգեւոր իր կյանքի շինությանը՝ շարունակում է ջանքեր բերել Վրաստանի պայծառ ապագայի կերտմանը:

Մենք հավատում ենք, որ վերաօծված Ս. Գեւորգ եկեղեցին հոգեւոր կյանքի նոր շունչ պիտի հաղորդի մեր ժողովրդի զավակներին եւ պիտի առավել ամրացնի հայ եւ վրաց ժողովուրդների բարեկամությունը: Հայերը եւ վրացիները, որպես քրիստոնյա հինավուրց ազգեր, անսասան հավատքն ունեն հանդեպ Քրիստոսի Եկեղեցու սրբազան ու փրկարար առաքելությունը: Եկեղեցին երկնային ապաստարանն է երկրի վրա, ուր բնակվում են սերը, հաշտությունն ու խաղաղությունը, եւ ուր հանգչում են առօրյա հոգսերից բեկված հոգիները: Եկեղեցում է արձագանքում մեր Տիրոջ քաղցրաբարբառ կոչը. «Եկա՛յք առ Իս ամենայն վաստակեալք եւ բեռնաւորք, եւ Ես հանգուցից զձեզ» (Մատթ. ԺԱ 28): Եկեղեցում վերանում են թե՛ ազգային, թե՛ ռասսայական, թե՛ սոցիալական եւ թե՛ մշակութային խտրականությունները: «Չիք խտիր ո՛չ հրեայի եւ ո՛չ հեթանոսի, ո՛չ ազատի եւ ո՛չ ծառայի, ո՛չ արուի եւ ո՛չ էգի, զի ամենեքեանդ դուք մի էք ի Քրիստոս Յիսուս»,- ասում է առաքյալը (Գաղ. Գ 28): Եկեղեցում մենք դառնում ենք մեկ ի Քրիստոս Հիսուս, կոչված՝ լինելու հոգեւոր քույրեր ու եղբայրներ, Քրիստոսի սիրով ապրելու, Քրիստոսի լույսը սփռելու ամբողջ աշխարհում:

Սիրելի՛ բարեպաշտ հավատացյալներ, Ս. Գեւորգ եկեղեցու վերաօծման արարողությունը Մեր հայացքներն ուղղում է նաեւ Վրաց օրհնյալ երկրում կառուցված մեր սրբավայրերին՝ վանքերին ու եկեղեցիներին, որոնք աստվածմերժության տարիներից մնացել են աղոթազուրկ ու անխնամ եւ երբեմն նաեւ այսօր ցավալիորեն փլուզվում են ու ավերակ դառնում՝ հոգածության բացակայության պատճառով: Այսօրվա արարողությունը Մեզ վստահություն է ներշնչում, որ վրաց իշխանությունների աջակցությամբ եւ Վիրահայոց թեմի ու բարեպաշտ հավատացյալների ջանքերով վերստին պիտի բարեկարգվեն ու պայծառանան նվիրական մեր աղոթավայրերը»:

Այս առիթով Նորին Սրբությունը Ս. Գեւորգ եկեղեցու նորոգության գործում դրսեւորած սատարումի, ինչպես եւ խորհրդային շրջանում Եկեղեցու կրած ավերների հետեւանքների վերացման նպատակով Վիրահայոց թեմին ցուցաբերված աջակցության համար շնորհակալություն հայտնեց վրաց իշխանություններին:

Ամենայն Հայոց Հայրապետը ողջունեց նաեւ Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Սերժ Սարգսյանի ներկայությունը սրբազան արարողությանը՝ մաղթելով նրան Աստծու զորակցությունը՝ իր բարձր առաքելության իրականացման մեջ:

Նորին Սրբությունն իր գնահատանքը հայտնեց Եկեղեցու նվիրյալ զավակ տիար Ռուբեն Վարդանյանին՝ «Հայաստանի զարգացման նախաձեռնություններ» հիմնադրամի միջոցով Ս. Գեւորգ եկեղեցու նորոգության աստվածահաճո ձեռնարկն իրականացնելու համար: Գարեգին Բ Հայրապետն իր օրհնությունը բերեց նաեւ նախաձեռնությանը միացած բարերար անձանց՝ Ալբերտ Ավդոլյանին, Բիձինա Իվանիշվիլուն, Դանիլ Խաչատուրովին, Սերգեյ Սարկիսովին, Կոնստանտին Մարգարյանին, Անդրեյ Մկրտչյանին եւ Բորիս Նահապետյանին:

Նորին Սրբությունն իր գնահատանքը հայտնեց Վիրահայոց թեմի առաջնորդին ու բարեջան հոգեւոր սպասավորներին՝ վիրահայությանը բերած ջանադիր ու նախանձախնդիր ծառայության համար, ինչպես նաեւ՝ թեմական վարչության անդամներին, կրթական ու ազգային հաստատությունների նվիրյալներին: Հայրապետական օրհնության արժանացան նաեւ Ս. Գեւորգ եկեղեցու վերանորոգման գործում ջանքեր ներդրած հայ եւ վրացի ճարտարապետները, վարպետները, շինարարները եւ աշխատավորները:

Վերջում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մաղթեց, որ Տերն արդյունաշատ դարձնի Վիրահայոց թեմի առաքելությունը՝ ի նպաստ Վրաստանի հայության հոգեւոր կյանքի զորացման:

Գարեգին Բ Հայրապետն աղոթեց նաեւ, որ Բարձրյալն Աստված սբ Գեւորգ զորավարի բարեխոսությամբ Իր օրհնության ներքո շեն ու պայծառ պահի Վրաց երկիրը, բարօրության մեջ՝ վրաց եղբայրական ժողովրդին, եւ հանապազ օրհնի երկու երկրների ու ժողովուրդների եղբայրությունն ու բարեկամությունը:

Արարողության ավարտին եկեղեցում տեղի ունեցավ պարգեւաբաշխություն: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմից Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու պատվո բարձր շքանշանների եւ հայրապետական օրհնության գրերի արժանացան Ս. Գեւորգ եկեղեցու վերանորոգության գործում կարեւոր նպաստ ունեցած անձինք:

Ալբերտ Ավդոլյանին, Սերգեյ Սարկիսովին եւ Բիձինա Իվանիշվիլուն շնորհվեց «Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ» շքանշան: Կոնստանտին Մարգարյանին, Անդրեյ Մկրտչյանին ու Բորիս Նահապետյանին հանձնվեց «Ս. Ներսես Շնորհալի» շքանշան: Հայրապետական օրհնության գրեր տրվեցին Արթուր Ամիրխանյանին, Արամայիս Կամալովին, Իրինա Կոնդրատովային, Էլեոնորա Մալխասյանին, Արման Ջիլավյանին, Էդգար Մանուկյանին, Դավիդ Դավիդյանցին, Դավիդ Յակոբաշվիլուն եւ Արմինե Ղազարյանին:

Այնուհետեւ Վեհափառ Հայրապետը եւ ՀՀ նախագահը եկեղեցու բակում ներկա գտնվեցին բարերարների եւ նվիրատուների անվանական հուշատախտակի բացման արարողությանը:

Ս. Գեւորգ եկեղեցու վերաօծման արարողությանը ներկա էին Վրաստանի եւ Հայաստանի պետական այրեր, Հայ Եկեղեցու բարերարներ, օտարերկրյա դիվանագետներ եւ բազում վիրահայեր:

Հայրապետական մաղթանք՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալության 16-րդ տարեդարձի առիթով

Նոյեմբերի 8-ին Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում նշվեց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օծման եւ գահակալության 16-րդ տարեդարձը:

Պատարագիչն էր ԱՄՆ հայոց արեւելյան թեմի առաջնորդ Խաժակ արք. Պարսամյանը:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ ուղեկցությամբ Նորին Սրբազնություն Չեխիայի կարդինալ, Պրահայի արքեպիսկոպոս Դոմինիկ Դուկայի, Գերագույն հոգեւոր խորհրդի անդամների, Մայր Աթոռի միաբանության, թեմակալ առաջնորդների եւ Հայ Եկեղեցու բարերարների, հանդիսավոր թափորով առաջնորդվեց Մայր տաճար:

Նորին Սրբության օծման եւ գահակալության 16-րդ տարեդարձի բերկրալից օրվա առիթով, հավատացյալների երկրպագության համար, Մայր տաճար էր բերվել Մայր Աթոռում պահվող Սկեւռայի հռչակավոր մասնատուփի կրկնօրինակը, որում ամփոփված են համաքրիստոնեական եւ հայ 15 սրբերի մասունքներ:

Պատարագի ավարտին Խաժակ սրբազանն Իշման սբ Սեղանի առջեւ իր քարոզում անդրադարձավ օրվա խորհրդին. «*... Մենք այս սրբություն սրբոցում՝ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում, մեր երախտագիտությունն ենք հայտնում Աստծուն, որ մեզ առիթ է ընձայում աղոթելու Ամենայն Հայոց Հայրապետի՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Կաթողիկոսի գահակալության 16-րդ տարեդարձի առիթով: Ոչ միայն աղոթելու, այլեւ մեր երախտագիտությունը, շնորհակալությունն ու շնորհավորանքները հայտնելու Վեհափառ Հայրապետին՝ անցած 16 տարիների ընթացքում արձանագրված բազում-բազում իրագործումների համար, որոնց շնորհիվ Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին այս օրերին առավել զորացած, Հայաստանում եւ ի սփյուռս աշխարհի, շարունակում է իր առաքելությունը:*

Աղոթքի եւ հոգեւոր խորհրդածության այս պահին մենք՝ Հայ Եկեղեցու զավակներս, վերհիշում ենք այն իրողությունը, որ հայ ժողովրդի մշակութային ժառանգությունն իր խորքով նախ եւ առաջ քրիստոնեական է եւ իր էությամբ հիմնված, հաստատված է պատմական երկու հրաշալի երեւույթների վրա: Առաջինը, որ տեղի ունեցավ Բեթղեհեմի խոնարհ մսուրի մեջ, երբ ավելի քան երկու հազար տարի առաջ Աստծու Միածին Որդին ծնունդ առավ՝ փրկելու ամբողջ աշխարհը: Այդ հրաշալի եղելությունը փոխեց համայն մարդկության պատմությունը, իսկ երկրորդը տեղի ունեցավ ճիշտ այստեղ: 1714 տարի առաջ, երբ Քրիստոսը Լուսավորչի տեսիլքով հայտնվեց համայն հայության հոգեւոր կենտրոնում, հայն ուխտեց հետեւել եւ աշակերտել Քրիստոսին՝ իբրեւ Տեր եւ Փրկիչ, իբրեւ Ճանապարհ եւ Ճշմարտություն ունենալով Միածնին: Ազգի եւ Քրիստոսի հավատքի միավորումը, միասնականությունը ծնունդ տվեցին հայ քրիստոնեական մշակույթին: Այն հարուստ մշակույթին, որ, փառք Աստծո, մենք՝ հայ ժողովրդի զավակներս, վայելում ենք մինչ այսօր:

Մեր ավանդության մեջ հոկտեմբեր ամիսը հռչակված է հայ մշակույթի ամիս, քանի որ, ըստ Հայ Եկեղեցու տոնացույցի, հոկտեմբեր ամսին տոնախմբում ենք մեր Եկեղեցու ամենից կարեւոր տոներից մեկը՝ Սրբոց Թարգմանչաց տոնը: Հիշում ենք Մեսրոպ Մաշտոցին, որ այդ օրերի Կաթողիկոս սբ Սահակի ջանքերով ու քաջալերանքով կատարեց հայոց պատմության ամենից կարեւոր գյուտը՝ հայ այբուբենի արարումը: Ս. Մեսրոպ Մաշտոցն իր շուրջը համախմբեց երիտասարդ հայ հոգեւորականներին, վարդապետներին՝ թարգմանչաց մի սքանչելի խմբի: Եվ հենց այդ սերունդն էր, որ Աստծո խոսքը՝ Աստվածաշունչը, վերածեց հայերենի: Այդ օրերը՝ 5-րդ դարի սկզբնական շրջանը, մեր պատմության ամենաճակատագրական, քաղաքական իմաստով ամենից դժվարինն էին: Հայաստանը բաժանված էր, եւ արտաքին ուժերի դեմ հայ ժողովուրդը չուներ միասնական ուժ, որ կարողանար պայքարել: Ահավասիկ՝ այդպիսի ճակատագրական պահին Մեսրոպ Վարդապետը, իր շուրջը հավաքելով թարգմանիչ վարդապետներին, ստեղծեց հայոց պատմության կարեւորագույն շրջանը՝ Ոսկեդարը, որի միջոցով հայը ոչ միայն հոգեւոր, այլ նաեւ ազգային իմաստով կարողացավ զգալ միասնականությունը: Ոսկեդարի ճանապարհով հայի համար սեփական ինքնությունը հստակ դարձավ՝ հիմնված Քրիստոսի հավատքի եւ ազգային կյանքի գիտակցության վրա: Քրիստոսը, հավատքը, հայրենիքը, ազգը եւ ազգային գիտակցությունը միավորվելով՝ կազմեցին հայոց ինքնությունը: Այդ ոգին է, որ 5-րդ դարում ուժ տվեց մեծ զորավար Վարդանին, Ղեւոնդ քահանային եւ նրանց հետեւող հայ ժողովրդի զավակներին՝ պարսից հսկայական բանակին ասելու. «Մեր հավատքից ոչ մի ուժ մեզ չի կարող բաժանել»: Այս հայտարարության հիմքը հայ ժողովրդի ինքնության գիտակցությունից է բխում, եւ Հայ Եկեղեցու ճանապարհով Ոսկեդարի այդ առաքելությունը շարունակական մնաց մեր ժողովրդի կյանքում՝ ե՛ւ Հայաստանում, ե՛ւ Սփյուռքում: Իսկ Հայ Եկեղեցին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսության ղեկավարությամբ եւ առաջնորդությամբ, մնաց ռահվիրան ու առաջնորդը՝ պահելու եւ պահպանելու այդ ոգին»,- նշեց պատարագիչ սրբազանն իր խոսքում:

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբանության անունից իր շնորհավորանքի խոսքն ուղղելով սբ Գրիգոր Լուսավորչի Աթոռի 132-րդ գահակալին՝ սրբազան հայրը մասնավորաբար հավելեց. «*Վեհափա՛ռ Տեր, փառք ենք տալիս Աստծուն, որ Դուք՝ Գրիգոր Լուսավորչի եւ մեր երջանկահիշատակ հայրապետների արժանավոր հաջորդը, անցած 16 տարիների ընթացքում շարունակել եք այդ առաքելությունը: Մենք տեսնում ենք, թե ինչպես Ձեր իմաստությամբ, տեսիլքով ու անձանձրույթ աշխատանքով հարատեւորեն այստեղ՝ Մայր Աթոռում, Հայաստանում, Սփյուռքում ամբողջանում են այն սքանչելի ծրագրերը, որոնց շնորհիվ Մեսրոպ Մաշտոցի ոգին՝ Ոսկեդարի հայոց ինքնությունը շարունակվում է հայ ժողովրդի կյանքում:*

Բնականաբար մենք գիտենք, որ ինչպես անցյալում, այնպես էլ այսօր մեր ժողովրդի առջեւ ծառացել են բազմաթիվ դժվարություններ ու մարտահրավերներ: Եվ Դուք, Վեհափա՛ռ Տեր, Ձեր նվիրումով, խորունկ իմաստությամբ, ջանասեր աշխատասիրությամբ ձգտում եք Հայ Եկեղեցու սպասավորներիս ցույց տալ՝ ինչպես հաղթահարել առկա դժվարությունները՝ Հայ Եկեղեցին Հայաստանում եւ ի սփյուռս աշխարհի առաջնորդելով ավելի զորացման եւ առաքելության առավել աշխուժացած տարածման՝ մանավանդ մեր երիտասարդ սերնդի կյանքում:

...Վեհափա՛ռ Տեր, Ձեր գահակալության 16-րդ տարեդարձի առիթով մենք բոլորս աղոթում ենք Ձեզ համար, որպեսզի Տերը Ձեզ ամուր եւ զորավոր պահի, եւ Ձեր այդ կրակը մշտապես մնա Ձեր մեջ, եւ այդ ոգով շարունակեք առաջնորդել Հայ Եկեղեցին»:

Այնուհետեւ Իշման սբ Սեղանի առջեւ, հանդիսապետությամբ Ոսկան արք. Գալփաքյանի, կատարվեց Հայրապետական մաղթանքի արարողություն, որի ընթացքում ներկաներն աղոթեցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսության անսասանության եւ պայծառության, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կյանքի արեւշատության եւ արգասավոր հովվապետության համար:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի պաշտոնեությանը

Նոյեմբերի 9-ին Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի հանդիսությունների դահլիճում Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն իր օծման եւ գահակալության 16-րդ տարեդարձի առիթով ընդունեց Մայր Աթոռի պաշտոնեությանը:

Հանդիպումն սկսվեց Մայր Աթոռի վարչատնտեսական բաժնի տնօրեն Մուշեղ եպս Բաբայանի ողջույնի խոսքով: Սրբազանը, շնորհավորելով Ամենայն Հայոց Հայրապետին, մասնավորապես անդրադարձ կատարեց անցնող տարվա ընթացքում հոգեւոր-եկեղեցական կյանքում արձանագրված հաջողություններին:

Մայր Աթոռի պաշտոնեության անունից շնորհավորանքի խոսք ասաց նաեւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տպարանի տնօրեն պրն Հարություն Գյումուշյանը:

«*Վեհափա՛ռ Տեր, այսօր այստեղ հավաքվել են մարդիկ, որոնց կյանքի մի զգալի ժամանակահատվածը միահյուսված է Մայր Աթոռի ընթացքի հետ, եւ մենք մշտապես տեսնում ենք, թե Դուք ինչպիսի ներշնչանքով, անկոտրում կամքով ու անխոնջ աշխատանքով ուղղորդում եք մեր Սբ Եկեղեցին: Ձեր նվիրումն ու եռանդը ոգեշնչում են մեզ, եւ մենք էլ մեր հերթին փորձում ենք, թեկուզ եւ չնչին կերպով, նպաստել այն եկեղեցաշեն ու ազգանվեր գործին, որ իրականացնում եք տարիների ընթացքում:*

Գաղտնիք չէ, թե որքան կարեւոր ծրագրեր եք կյանքի կոչել թե՛ հոգեւոր-կրթական ոլորտում, թե՛ եկեղեցական կյանքում, թե՛ քույր Եկեղեցիների հետ հարաբերություններում, թե որքան հիմնարար հարցեր եք լուծել մեր Եկեղեցու ամրապնդման ու զորացման համար ե՛ւ Սփյուռքում, ե՛ւ հայրենիքում: Վստահաբար պատմությունը Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետին կոչելու է որպես եկեղեցաշեն եւ ազգանվեր Կաթողիկոս, որովհետեւ դեռ ժամանակի ընթացքում են վեր խոյանալու եւ պտուղ տալու այն ծրագրերը, որոնց սերմերն արդեն ցանված են այսօր»,- նշեց նա իր խոսքում՝ մաղթելով, որ Աստված ուժ եւ զորություն տա Նորին Սրբությանը՝ այս դժվարին ժամանակներում վառ պահելու քրիստոնեության ջահը եւ իր իմաստությամբ ու անսահման նվիրումով երկար տարիներ առաջնորդելու հայ ժողովրդին:

Այնուհետեւ Մայր Աթոռի աշխատակիցներին իր օրհնությունը բերեց Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Ուրախություն հայտնելով հանդիպման առիթով՝ Նորին Սրբությունը գոհունակությամբ նշեց, որ Մայր Աթոռի աշխատակիցները, երբեմն նաեւ մեծ զոհողությունների գնով, սիրով եւ հանձնառության ոգով իրենց ծառայությունն են բերում հայոց հոգեւոր կենտրոնին՝ գիտակցելով, որ Մայր Աթոռը հայոց ազգի տունն է, պատիվը եւ դեմքը:

«*...Մեր ակնկալությունն է, որ մեր պաշտոնեությունը շարունակի նույն նախանձախնդրությամբ ու նվիրումով իր ծառայությունը՝ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի փառքի եւ պայծառության համար:*

Ցանկանում ենք բարձր գնահատանքի արժանացնել բոլորիդ աշխատանքը. նվիրյալ ոգով ու սրտով դուք ձեր ծառայությունն եք մատուցում: Այն, ինչն իրագործվում է Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում, ողջ աշխատակազմի ձեռքբերումն է: Մեր՝ բոլորիս համատեղ աշխատանքի արդյունքն է այն, ինչը մենք արձանագրում ենք որպես հաջողություն: Յուրաքանչյուր աշխատակից իր նվիրյալ ջանքերով է ապահովում այս հաստատության առաջընթացը, եւ մենք մեծապես ուրախ ենք եւ բարձրորեն գնահատում ենք...»,- ասաց Վեհափառ Հայրապետը:

Հանդիպումն ավարտվեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Պահպանիչ աղոթքով:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց

2 նոյեմբերի Յարոսլավի նահանգապետին

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում ընդունեց Ռուսաստանի Դաշնության Յարոսլավի նահանգապետ Սերգեյ Յաստրեբովին՝ ուղեկցությամբ ՀՀ Արմավիրի մարզպետ Աշոտ Ղահրամանյանի:

Հանդիպմանն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն անդրադարձավ երկու ժողովուրդների միջեւ առկա բարեկամական ջերմ հարաբերություններին՝ գոհունակություն հայտնելով երկու երկրների, ինչպես նաեւ Արմավիրի եւ Յարոսլավի մարզերի միջեւ առկա համագործակցության առիթով: Վեհափառ Հայրապետը հաստատեց, որ գործակցության բարի արդյունավորման եւ հետագա զորացման համար որպես ամուր հիմք են ծառայում դարերի ընթացքում երկու հավատակից ժողովուրդների միջեւ ձեւավորված սերտ կապերը եւ բարի ավանդույթները:

Իր խոսքում Նորին Սրբությունը ներկայացրեց նաեւ Հայաստանյայց Առաքելական եւ Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցիների միջեւ առկա եղբայրական փոխհարաբերությունները, որոնք իրենց հերթին նպաստում են երկու ժողովուրդների բարեկամական կապերի սերտացմանը:

Պրն Ս. Յաստրեբովը եւս անդրադարձ կատարեց հայ-ռուսական հարաբերություններին, Վեհափառ Հայրապետին տեղեկացրեց Արմավիրի մարզի հետ իրականացվող համատեղ ծրագրերի մասին: Մասնավորապես խոսելով մարզի հայ բնակչության մասին՝ Յարոսլավի նահանգապետը հայտնեց, որ մարզում բնակվող տարբեր ազգերի ներկայացուցիչների ազգային ինքնության, մշակույթի եւ լեզվի պահպանության ուղղությամբ արվում է ամենը, ինչի կարեւոր վկայությունն է նաեւ Յարոսլավլում հայկական եկեղեցու կառուցումը:

Այս առիթով Նորին Սրբությունն իր գնահատանքը հայտնեց պրն Սերգեյ Յաստրեբովին՝ մարզային իշխանությունների կողմից հայկական համայնքին ցուցաբերվող աջակցության համար:

Զրույցի ընթացքում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը նաեւ ցավակցություն հայտնեց Յարոսլավի նահանգապետին՝ Շարմ-էլ-Շեյխից Սանկտ Պետերբուրգ թռիչք իրականացնող ռուսաստանյան ինքնաթիռի վթարի եւ բազմաթիվ զոհերի կապակցությամբ:

3 նոյեմբերի ՌԴ Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի նախագահին

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում ընդունեց Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի նախագահ Վալենտինա Մատվիենկոյի գլխավորած պատվիրակությանը՝ ուղեկցությամբ ՀՀ ԱԺ նախագահի տեղակալ Հերմինե Նաղդալյանի:

Հանդիպման սկզբում Նորին Սրբությունը ցավակցություն հայտնեց հոկտեմբերի 31-ին Եգիպտոսից Սանկտ Պետերբուրգ չվերթ իրականացնող ինքնաթիռի վթարի կապակցությամբ:

Իր հերթին տիկին Վ. Մատվիենկոն իր վշտակցությունը հայտնեց Նորին Սրբությանը ՌԴ Տուլա քաղաքի մայրուղու վրա տեղի ունեցած ավտովթարի առիթով, որի զոհ են դարձել ՀՀ քաղաքացիներ:

Զրույցի ընթացքում Վեհափառ Հայրապետն անդրադարձավ դարերի հոլովույթում ձեւավորված հայ-ռուսական բարեկամական սերտ կապերին ու ներկայում երկու երկրների միջեւ առկա գործակցությանը: Նորին Սրբությունը գոհունակությամբ նշեց, որ Ռուսաստանի Դաշնությունում առկա հայկական համայնքները մշտապես զգացել են երկրի իշխանությունների աջակցությունն ու հոգածու վերաբերմունքը:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ի մասնավորի իր գնահատանքը հայտնեց տիկին Վ. Մատվիենկոյին՝ Հայ Եկեղեցու եւ հայ ժողովրդի հանդեպ դրսեւորած ջերմ վերաբերմունքի համար:

Ի պատասխան՝ տիկին Մատվիենկոն, ուրախություն արտահայտելով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին այցի համար, նշեց, որ հատուկ ակնածանք ունի հայ ժողովրդի եւ համայն հայության հոգեւոր կենտրոնի հանդեպ:

ՌԴ Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի նախագահն ընդգծեց, որ ՌԴ-ում հայ համայնքների եւ նրանց գործունեության համար ստեղծվում են անհրաժեշտ բոլոր պայմանները՝ բազմադարյա հայ-ռուսական բարեկամության ոգուն համահունչ: Նա հավելեց, որ երկու ժողովուրդներին միավորում է քրիստոնեական միեւնույն արժեքների վրա խարսխված հոգեւոր ընդհանրությունը, որը զորանում ու ամրապնդվում է նաեւ Հայաստանյայց Առաքելական եւ Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցիների ջանքերով:

Հանդիպմանը մասնավոր անդրադարձ կատարվեց դարաբաղյան համակարտության խնդրին: Զրուցակիցներն ընդգծեցին, որ այն կարող է կարգավորվել միմիայն խաղաղ, բանակցային ճանապարհով: Խոսվեց նաեւ հոգեւոր առաջնորդների կողմից ձեռնարկվող խաղաղասիրական ջանքերի մասին:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ ՌԴ Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի նախագահը խոսեցին նաեւ Միջին Արեւելքում, ի մասնավորի Սիրիայում տիրող դժվարին իրավիճակին: Ցավով արձանագրվեց, որ երկրում տիրող ծանր կացության պատճառով տուժում է խաղաղ բնակչությունը, հատկապես վտանգվում է քրիստոնյաների կյանքը, կործանվում են սրբավայրեր եւ պատմամշակութային հնություններ:

Վեհափառ Հայրապետը մաղթեց, որ գործադրվող ջանքերի շնորհիվ խաղաղությունը շուտափույթ հաստատվի երկրում, եւ Սիրիայի ժողովուրդը վերագտնի իր բնականոն կյանքի ընթացքը:

Վերջում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հայցեց Տիրոջը, որ հայ եւ ռուս բարեկամ ժողովուրդների բարի իղձերը կյանքի կոչվեն, եւ նրանց կյանքում բացառվեն աղետներն ու ամեն տեսակի դժվարությունները:

Հանդիպմանը ներկա էին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի արտաքին հարաբերությունների եւ արարողակարգի բաժնի տնօրեն Նաթան արք. Հովհաննիսյանն ու Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի հայոց թեմի առաջնորդ Եզրաս արք. Ներսիսյանը:

4 նոյեմբերի Չեխիայի կարդինալին

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց հայրապետական հրավերով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին ժամանած Նորին Սրբազնություն Չեխիայի կարդինալ, Պրահայի արքեպիսկոպոս Դոմինիկ Դուկային՝ ուղեկցությամբ Կենտրոնական Եվրոպայի հայրապետական պատվիրակի պաշտոնակատար Տիրան վրդ. Պետրոսյանի եւ Չեխիայի հայոց հոգեւոր հովիվ Բարսեղ վրդ. Փիլավչյանի:

Հանդիպմանն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն անդրադարձավ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի եւ Վատիկանի միջեւ առկա սերտ հարաբերություններին ու գործակցությանը եւ վստահություն հայտնեց, որ կարդինալի այցը նորովի կզորացնի Հայ Առաքելական եւ Չեխիայի Կաթոլիկ Եկեղեցիների կապերը:

Հայոց Հովվապետը նաեւ իր գնահատանքը հայտնեց Նորին Սրբազնություն կարդինալ Դոմինիկ Դուկային՝ Չեխիայի հայ համայնքի նկատմամբ ցուցաբերած հոգատար վերաբերմունքի համար՝ գոհունակությամբ նշելով այն փաստը, որ վերջինիս աջակցության շնորհիվ վերջերս Չեխիայի հայ համայնքին Պրահայում եկեղեցի է տրամադրվել, ինչը մեծ օգտակարություն կունենա չեխահայության հոգեւոր կյանքի կազմակերպման համար:

Իր հերթին Նորին Սրբազնությունը հրավերի համար շնորհակալություն հայտնեց Նորին Սրբությանը՝ ուրախություն հայտնելով հայ ժողովրդի հոգեւոր ժառանգությանը ծանոթանալու հնարավորության համար:

Իր խոսքում կարդինալն ընդգծեց Հայ Եկեղեցու կարեւոր դերակատարությունն ու ստանձնած առաքելությունը՝ ասելով, որ Հայ Եկեղեցին Ուղղափառ Եկեղեցիների ընտանիքը համախմբող յուրահատուկ կամուրջ է:

Կարդինալ Դուկան խոսեց նաեւ Չեխիայի հայ համայնքի մասին՝ նշելով, որ Չեխիայի հայերն իրենց հասարակության կարեւոր մասն են կազմում:

Զրույցի ընթացքում անդրադարձ կատարվեց նաեւ Հայաստանում եւ Չեխիայում հոգեւոր կյանքին եւ առկա մարտահրավերներին:

Հանդիպմանը ներկա էին Մայր Աթոռի արտաքին հարաբերությունների եւ արարողակարգի բաժնի տնօրեն Նաթան արք. Հովհաննիսյանը եւ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի տնօրեն Շահե վրդ. Անանյանը:

Գերագույն հոգեւոր խորհրդի ժողով Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում

Նոյեմբերի 3-ից 5-ը, նախագահությամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում տեղի ունեցավ Գերագույն հոգեւոր խորհրդի ժողով՝ ընդլայնված կազմով:

Ժողովի սկզբում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն իր օրհնությունն ու բարեմաղթանքները բերեց ԳՀԽ անդամներին եւ հաջողություն մաղթեց ժողովի աշխատանքներին: Նորին Սրբությունը նաեւ իր բարձր գնահատանքը հայտնեց ժողովականներին՝ Հայոց Եկեղեցուն մատուցած նվիրյալ ծառայության համար:

Ժողովն ատենապետեցին Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքության պատրիարքական ընդհանուր փոխանորդ Արամ արք. Աթեշյանը, ԱՄՆ հայոց արեւմտյան թեմի առաջնորդ Հովնան արք. Տերտերյանը եւ ԱՄՆ հայոց արեւելյան թեմի առաջնորդ Խաժակ արք. Պարսամյանը:

Ժողովին քննության առնվեցին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին - Նվիրապետական Աթոռներ հարաբերություններին, թեմերի գործունեությանը, Հայ Եկեղեցու միջեկեղեցական հարաբերություններին, ծիսական-կարգապահական կյանքին վերաբերող հարցեր:

Նոյեմբերի 3-ի նիստին Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի հիշատակի արարողություններին եւ միջոցառումներին Հայ Եկեղեցու մասնակցության մասին զեկույց ներկայացրեց Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի դիվանապետ Արշակ եպս Խաչատրյանը.

Գոհունակությամբ ընդունելով զեկույցը՝ ԳՀԽ անդամներն իրենց մասնավոր գնահատանքը հայտնեցին Մեծ եղեռնի 100-րդ տարելիցի արարողությունների կազմակերպիչ հանձնախմբին:

Իրազեկվեց Մերձավոր Արեւելքում տիրող իրավիճակի եւ սիրիահայ համայնքի խնդիրների մասին: Անդրադառնալով մինչ օրս Հայոց Եկեղեցու Նվիրապետական Աթոռների եւ թեմական կառույցների կողմից սիրիահայությանը ցուցաբերված աջակցությանը՝ այդ թվում եւ նյութական՝ հաստատվեց, որ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը շարունակելու է իր զորակցությունը բերել ինչպես սիրիահայ համայնքին, այնպես եւ Հայաստանում ապաստան գտած սիրիահայ կարիքավոր ընտանիքներին:

Շարունակությունը՝ էջ 5

Դիլիջանում կառուցվելիք եկեղեցու հողօրհնության արարողությունը

Հոկտեմբերի 30-ին, հանդիսապետությամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, Տավուշի թեմի Դիլիջան

քաղաքում տեղի ունեցավ կառուցվելիք եկեղեցու հողօրհնեքի հանդիսավոր արարողությունը:

Եկեղեցին կառուցվելու է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, Դիլիջանի քաղաքապետարանի, «Հայաստանի զարգացման նախաձեռնություններ» հիմնադրամի, ինչպես նաեւ «Դիլիջանի զարգացման հիմնադրամի» համատեղ ջանքերով: Եկեղեցաշինական ծրագրի իրականացման բարերարներն են Ռուբեն Վարդանյա-

նը, Գագիկ Ադիբեկյանը, Մաքսիմ Աթայանցը եւ Արմեն Կարապետյանը:

Դիլիջանում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին դիմավորեցին աղուհացի ավանդական արարողությամբ: Ապա խոսքով հողօրհնեքի մասնակիցներին դիմեցին Դիլիջանի քաղաքապետ Արմեն Սանթրոսյանը եւ «Դիլիջանի զարգացման հիմնադրամի» ղեկավար Արթուր Հակոբյանը:

Նրանց ելույթից հետո Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ողջունեց Տավուշի թեմի առաջնորդ Բագրատ եպս Գալստանյանը՝ օրինաքեր այցելության համար շնորհակալություն հայտնելով Նորին Սրբությանը: Սրբազանն ուրախություն հայտնեց, որ Դիլիջան քաղաքը պատմական երկար ընդմիջումից հետո զարդարվելու է նոր աղոթատնով:

Այնուհետեւ Դիլիջան քաղաքի եկեղեցու կառուցման վայրում կատարվեց հողօրհնեքի արարողությունը: Նորին Սրբության գլխավորությամբ հոգեւորականաց դասն աղոթեց կառուցվելիք եկեղեցու անսասանության եւ պայծառության համար:

Սրբազան արարողության ավարտին իր հայրապետական պատգամը ներկաներին ուղղեց Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

«Հոգու բերկրանոք այսօր կատարեցինք հողօրհնեքի արարողությունը Դիլիջանում կառուցվելիք եկեղեցու: Դարեր շարունակ Հայաստանի բոլոր բնակավայրերում եկեղեցական կառույցներ, աղոթավայրեր են հիմնվել մեր բարեպաշտ հայրերի ջանքերով՝ հավատացյալ հայորդիներին հոգատարություն եւ հոգեւոր խնամք ցուցաբերելու, Աստծո հետ հաղորդակցությունը մշտարթուն ու կենդանի պահելու համար»,- ասաց Հայոց Հայրապետը՝ փառք վերառաքելով Աստծուն, որ կյանքի է կոչվում Դիլիջանի եկեղեցու երկար սպասված կառուցումը:

Նորին Սրբությունը նշեց, որ կառուցվելիք եկեղեցին աստվածային երկնառաք նոր օրհնություն պիտի բերի Դիլիջանի բնակիչներին եւ պիտի պայծառազարդի նրանց հոգեւոր-եկեղեցական կյանքը:

Անդրադառնալով մարդկային կյանքում եկեղեցու կարեւոր առաքելությանը՝ Վեհափառ Հայրապետը հավելեց. *«Եկեղեցին հուշարարն է մեր առաքելության՝ ապրելու Բարձրյալի կամքի ու պատվիրանների համաձայն, հեռու մնալու մեղքից ու չարիքից, ազգային-եկեղեցական մեր անդաստանում առատացնելու հայրենաշեն ու ազգաշեն աստվածահաճո ձեռնարկումները: Աստծո եւ Եկեղեցու հանդեպ հավատքի ամրությունը գրավականն է եղել եւ շարունակելու է լինել մեր ժողովրդի գոյատեւման ու առաջընթացի, նոր ձեռքբերումների ամրագրման եւ հայոց լուսավոր, նոր գալիքի կերտման»:*

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն իր գնահատանքը հայտնեց եկեղեցու բարերարներին, որոնց ազնիվ ջանքերով բազում ազգօգուտ ծրագրեր են իրագործվում, իր մասնավոր գնահատանքը փոխանցեց Մայր Աթոռի բարերար, Գերագույն հոգեւոր խորհրդի անդամ տիար Ռուբեն Վարդանյանին, ով մշտապես բարի ձեռնարկումներով աջակցում է Հայոց Եկեղեցու եւ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի առաքելության արգասավոր իրականացմանը: Վեհափառն ընդգծեց, որ Ռուբեն Վարդանյանի անվան հետ են կապված ազգանվեր ու եկեղեցաշեն մի շարք ձեռնարկումներ՝ Դիլիջանի միջազգային դպրոցի հիմնումը, Վրաստանի Սբ Գեւորգ եկեղեցու նորոգումը, Տաթեւի բարեկարգումը, Ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին մեկնարկած «100 կյանք» ծրագիրը:

Հայոց Հովվապետը հավատքի լույսը, ազգանվիրումն ու հայրենասիրությունը տավուշցիների հոգիներում վառ պահելու համար իր օրհնությունը բերեց նաեւ Տավուշի թեմի առաջնորդ Բագրատ սրբազանին եւ թեմի հոգեւոր դասին:

Եկեղեցու առաքելությանն ըստ ամենայնի զորակցելու համար հայրապետական գնահատանք փոխանցելով Տավուշի մարզպետին, Դիլիջանի քաղաքապետին եւ ներկաներին՝ Նորին Սրբությունը մաղթեց, որ Տերն աջակից լինի բոլոր այն անձանց, ովքեր նախանձախնդիր իրենց ջանքերն են ներդնելու եկեղեցու շինության աստվածահաճո ձեռնարկին:

Խոսքի վերջում Նորին Սրբությունը Երկնավորից հայցեց, որ Իր ամենախնամ Սբ Աջով խաղաղության ու ապահովության մեջ պահպանի Հայաստան աշխարհը, հաջողություններով պսակի համայն հայության եկեղեցաշեն ու ազգանպաստ կարեւոր իրագործումները եւ երկնառաք բյուր պարգեւներ շնորհի հայոց հավատավոր ազգին:

Այնուհետեւ ելույթներով հանդես եկան «Հայաստանի զարգացման նախաձեռնություններ» հիմնադրամի Դիլիջանի համայնքային կենտրոնի երգչախումբն ու պարային խումբը, ինչպես նաեւ ելույթ ունեցավ Դիլիջանի գեղարվեստական դպրոցի պարախումբը:

Տավուշի թեմ կատարած այցի ընթացքում Նորին Սրբությանն ուղեկցում էին Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի հայոց թեմի առաջնորդ Եզրաս արք. Ներսիսյանը, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի դիվանապետ Արշակ եպս Խաչատրյանը, Մայր Աթոռի լուսարարապետ Հովնան եպս Հակոբյանը, Մայր Աթոռի քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոնի տնօրեն Վարդան եպս Նավասարդյանը, Մայր Աթոռի միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի տնօրեն Շահե վրդ. Անանյանը, Նորին Սրբության գավազանակիր Աղան աբղ. Երնջակյանը, Մայր Աթոռի տեղեկատվական համակարգի տնօրեն Վահրամ քհն. Մելիքյանը եւ Մայր Աթոռի բարերար տիար Գաբրիել Չեմբերջյանը:

Արարողությունից հետո Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պատվիրակության ուղեկցությամբ մեկնեց Վիրահայոց թեմ՝ հանդիսապետելու Թբիլիսիի Ս. Գեւորգ առաջնորդանիստ եկեղեցու վերաօծման արարողությունը:

Գերագույն հոգեւոր խորհրդի ժողով Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում

Սկիզբը՝ էջ 4

Բելգիայում հայոց եկեղեցական համայնքների մասին զեկույցով հանդես եկավ Դիվանատան ներեկեղեցական հարաբերությունների գրասենյակի տնօրեն Պարույր քհն. Ավետիսյանը՝ ներկայացնելով բելգիահայ ծխական համայնքների կազմավորման առնչությամբ տրված հանձնարարականների գործընթացը եւ դրանց արդյունքները: Հավելյալ տեղեկություններ փոխանցեց նաեւ Արեւմտյան Եվրոպայի հայրապետական պատվիրակ Վահան եպս Հովհաննիսյանը:

Անդրադարձ կատարվեց նաեւ եկեղեցական ժողովական կառույցներին: Քննարկումների արդյունքում ծրագրվեց առաջիկա տարում Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում գումարել ազգային-եկեղեցական ժողով: Այս կապակցությամբ ստեղծվեցին համապատասխան հանձնախմբեր:

Եպիսկոպոսաց ժողովի նորաստեղծ գրասենյակի գործունեության վերաբերյալ զեկույց ներկայացրեց գրասենյակի տնօրեն Զաքարիա վրդ. Բաղումյանը: Գերագույն հոգեւոր խորհուրդը ուղենշեց գրասենյակի ապագա գործունեության շրջանակները:

Ժողովի ավարտին Գերագույն հոգեւոր խորհրդի անդամները շնորհավորեցին Ամենայն Հայոց Հայրապետին՝ գահակալության 16-րդ տարեդարձի առիթով՝ մաղթելով Նորին Սրբությանը կենաց արեւշատություն եւ հովվապետական բեղուն գործունեություն՝ ի փառս Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու եւ ի մխիթարություն հավատավոր հայ ժողովրդի:

Ժողովը փակվեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Պահպանիչ աղոթքով:

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը ցավակցագիր է հղել ՌԴ նախագահին եւ Մոսկվայի եւ Համայն Ռուսիո Պատրիարքին

Հոկտեմբերի 31-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ցավակցագիր է հղել Ռուսաստանի Դաշնության նախագահ Վլադիմիր Պուտինին եւ Մոսկվայի եւ Համայն Ռուսիո Կիրիլ Ա Պատրիարքին՝ Շարմ-էլ-Շեյխից Սանկտ Պետերբուրգ թռիչք իրականացնող ռուսաստանյան ինքնաթիռի վթարի կապակցությամբ:

Նորին Սրբությունը Գերագույն հոգեւոր խորհրդի, Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու հոգեւորականաց եւ հավատացելոց անունից վշտակցություն է հայտնել ՌԴ նախագահին, Համայն Ռուսիո Պատրիարքին եւ Ռուսաստանի սգակիր ողջ ժողովրդին:

«Հայցում ենք Բարձրյալին՝ Սուրբ Հոգով մխիթարել զոհվածների ընտանիքներին եւ Ռուսաստանի բարեպաշտ ժողովրդին: Եվ թող Աստծու ողորմությամբ երկնային բարձունքներում խաղաղությամբ հանգչեն զոհվածների հոգիները»,- ասված է Ամենայն Հայոց Հայրապետի ցավակցագրում:

«Լավագույն ուսուցիչ» ամենամյա մրցույթի 2015 թ. մրցանակաբաշխությունը Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում

Նոյեմբերի 10-ին, նախագահությամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի հանդիսությունների դահլիճում տեղի ունեցավ հայոց պատմություն, Հայոց Եկեղեցու պատմություն, հայոց լեզու եւ գրականություն, ֆիզիկա, քիմիա, կենսաբանություն առարկաների ուսուցիչների ու դասավարների՝ «Լավագույն ուսուցիչ» ամենամյա մրցույթի 2015 թ. հաղթողների մրցանակաբաշխության հանդիսությունը, որն իրականացվում է Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի հովանավորությամբ եւ ՀՀ կրթության ու գիտության նախարարության համատեղ ջանքերով:

Ներկաներին բարիգալստյան խոսքով դիմեց Մայր Աթոռի քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոնի տնօրեն Վարդան եպս Նավասարդյանը: Սրբազանը գոհունակությամբ հաստատեց, որ մրցույթն իր ուրույն տեղն ու առաքելությունն ունի կրթական ոլորտում, ապա ներկայացրեց մրցույթի անցկացման կարգը եւ արձանագրված հաջողությունները: ՔԴԿ տնօրենը վերջում իր շնորհակալությունը հայտնեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին՝ երիտասարդ սերնդի կրթության հանդեպ մշտական ուշադրության եւ հայոց ազգային դպրոցի կայացմանն ըստ ամենայնի նպաստելու համար:

Այնուհետեւ ելույթ ունեցավ ՀՀ ԿԳ նախարար տիար Արմեն Աշոտյանը: «...Դժվար է պատկերացնել ժամանակակից հայկական դպրոց՝ առանց հայկական բաղադրիչի գոյության եւ ընդգծվածության: Իհարկե, կարող ենք թվարկել առարկաներ՝ հայոց լեզու, գրականություն, պատմություն եւ այլն, բայց նախ եւ առաջ՝ դպրոցին ազգային նկարագիր են տալիս մտածելակերպը եւ արժեհամակարգը: Այսօր առավել, քան երբեւէ, հատկապես հաշվի առնելով բազմաթիվ նոր մարտահրավերներ, հայկական դպրոցը պետք է լինի ազգային, ուստի այն չի կարող գոյություն ունենալ առանց իր ազգային ինքնության հիմնական առաքյալի՝ Մայր Աթոռի եւ Հայաստանյայց Առաքելական Սբ Եկեղեցու»,- նշեց ՀՀ ԿԳ նախարարը՝ անդրադառնալով նախարարության եւ Մայր Աթոռի միջեւ ձեւավորված սերտ համագործակցությանը:

Խոսքով հանդես եկավ նաեւ ՀՀ ԱԺ գիտության, կրթության, մշակույթի, երիտասարդության եւ սպորտի հարցերի մշտական հանձնաժողովի անդամ տիկին Կարինե Աճեմյանը:

Հանդիսավոր ցերեկույթի շրջանակներում գեղարվեստական կատարումներով հանդես եկան «Լույս» երգեցիկ հնգյակն ու Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի «Էռնեկեան հանրակրթական դպրոցի» երգչախումբը, ապա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ ՀՀ ԿԳ նախարարը հաղթող ուսուցիչներին հանձնեցին մրցույթի մասնակցության վկայականներ, հոգեւոր գրականություն ու դրամական պարգեւներ:

Առաջին մրցանակի արժանացան հայոց պատմության ուսուցչուհի Մարինե Քոչարյանը (Եր., 182-րդ ավագ դպրոց), Հայոց Եկեղեցու պատմության ուսուցչուհի Ցողիկ Ստեփանյանը (Մասիսի 5-րդ ավագ դպրոց), հայոց լեզվի եւ գրականության ուսուցչուհի Զարուհի Նիազյանը (Եր., 116-րդ հիմնական դպրոց), քիմիայի ուսուցչուհի Սուսաննա Ալեքսանյանը (Հրազդանի 2-րդ հիմնական դպրոց):

Երկրորդ մրցանակ ստացան հայոց պատմության ուսուցչուհիներ Ռուզաննա Խաչատրյանը (Սիսիանի ավագ դպրոց) եւ Նարինե Գալստյանը (Եր., ՃՇՀԱՀ Աբեղյանի անվան ավագ դպրոց), Հայոց Եկեղեցու պատմության ուսուցչուհիներ Լիլյա Գասպարյանը (Վահրամաբերդի միջնակարգ դպրոց) եւ Կիմա Խաչատրյանը (Աղավնատան միջնակարգ դպրոց), հայոց լեզվի եւ գրականության ուսուցչուհիներ Անժելա Նազարեթյանը (Եր., Ա. Շահինյանի անվ. ֆիզմաթ հիմն. դպրոց) եւ Թամարա Մուրադյանը (Վանաձորի 10-րդ ավագ դպրոց), ֆիզիկայի ուսուցչուհի Շուշանիկ Գասպարյանը (Եր., 182-րդ ավագ դպրոց), քիմիայի ուսուցչուհի Մարինե Գափոյանը (Կարմիրգյուղի 1-ին միջնակարգ դպրոց), դասավարներ Սիլվա Գասպարյանը (Կարմիրգյուղի 2-րդ միջնակարգ դպրոց) եւ Լուսինե Ավալյանը (Բերդի 3-րդ հիմնական դպրոց):

Երրորդ մրցանակն ստացան հայոց պատմության ուսուցչուհիներ Լուսինե Աղազարյանը (Վաղարշապատի 4-րդ հիմնական դպրոց), Էմմա Ռուստամյանը (Դդմաշենի միջնակարգ դպրոց), Վարդիթեր Թելունցը (Եր., 123-րդ հիմնական դպրոց), Հայոց Եկեղեցու պատմության ուսուցչուհիներ Անժելա Խսպիրյանը (Աշտարակի 1-ին հիմնական դպրոց), Սվետլանա Պապինյանը (Մեծամորի միջնակարգ դպրոց), հայոց լեզվի եւ գրականության ուսուցչուհիներ Սիրարփի Դավթյանը (Եր., 182-րդ ավագ դպրոց), Նորա Գոզեյանը (Գավառի 5-րդ հիմնական դպրոց), Գոհար Հայրապետյանը (Սիսիանի հիմնական դպրոց), քիմիայի ուսուցչուհի Վարդուհի Օհանջանյանը (Կապանի 5-րդ հիմնական դպրոց), ֆիզիկայի ուսուցչուհի Ծովինար Սմբատյանը (Եր., ՃՇՀԱՀ Աբեղյանի անվան ավագ դպրոց), կենսաբանության ուսուցչուհի Ռուբինա Հարությունյանը (Եր., Հերացու անվան ավագ դպրոց), դասավարներ Ժասմեն Խուրշուդյանը (Գորիսի 3-րդ հանրակրթական դպրոց), Գոհար Զարիֆալակյանը (Եր., 51-րդ հիմնական դպրոց), Լուսինե Մանուկյանը (Սարդարապատի միջնակարգ դպրոց):

Մրցանակների հանձնումից հետո շնորհակալական խոսք ասաց Երեւանի 182-րդ ավագ դպրոցի հայոց պատմության ուսուցչուհի Մարինե Քոչարյանը:

Այնուհետեւ «Էջ Միածինն ի Հօրէ» շարականի երգեցողության ներքո ներս բերվեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի սրբատառ կոնդակը՝ ուղղված ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարարությանը:

Հայրապետական կոնդակում, որն ընթերցեց Մայր Աթոռի հոգեւոր-կրթական հաստատությունների վերատեսուչ Գեւորգ եպս Սարոյանը, մասնավորապես ասված է.

«Բարձրյալն Աստուծո բարերար կամքով առիթն ունենք գնահատանքի խոսք ուղղելու ՀՀ կրթության եւ գիտության մեծարգո նախարար տիար Արմեն Աշոտյանին, նախարարության բարեջան պաշտոնեությանը, որ նախանձախնդիր հոգով ջանքեր են բերում մեր երկրում կրթության եւ գիտության զարգացման գործին:

Անհուն ուրախությամբ ենք անդրադառնում, որ ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարարության արդյունավոր գործունեության բարի արգասիքներն այսօր զգալի են մեր կյանքում: Իրականացվող բարեփոխումներով հնարավորություններ են ստեղծվում ուսումնակրթական ու գիտական հաստատությունների բարվոք գործունեության եւ արդիական կրթության ապահովման համար:

Մեր ժողովուրդը միշտ ձգտել է համաքայլ ընթանալ կրթական եւ գիտական զարգացումներին: Խաղաղ թե աղետալի ժամանակներում հայրենիքում եւ Սփյուռքի համայնքներում հայկական դպրոցը շարունակել է գործել: Գործել է ուսման եւ լուսավորության հանդեպ մեր ժողովրդի սիրով ու նախանձախնդրությամբ, գիտակցությամբ, որ դպրոցը հայրենիք է, ազգ է, ապագա է: Այսօր նախարարությունը եւ կրթության անդաստանի երախտարժան մշակները անհոգնաբեկ ջանքեր են ներդնում մեր զավակների սրտում արթուն պահելու համար ուսման սերը, նորարարության ձգտումը, արարելու, կյանքը բարելավելու եւ կատարելագործելու տեսլականը, լինելու արժանավոր քաղաքացիները մեր երկրի ու ժողովրդի: Գնահատելի են արդյունավոր ջանքերը հայեցի կրթությունն ամուր հիմքերի վրա պահելու եւ զորացնելու ուղղությամբ, որպեսզի մեր զավակներին միշտ սիրելի ու հարազատ լինեն մայրենի լեզուն ու գիրը, մեր պատմությունն ու մշակույթը, որպեսզի նրանք կարողանան տեսնել ու արժեւորել մեր ժողովրդի դերն ու ներդրումը մարդկության պատմության մեջ, քրիստոնեական կյանքում եւ հավատարիմ հայրենյաց ավանդին՝ շարունակեն մեր ժողովրդի ընթացքն ազգերի կողքին:

Գոհունակությամբ ենք անդրադառնում նաեւ, որ Կրթության եւ գիտության նախարարության եւ մեր Եկեղեցու միջեւ վերջին տարիներին կարեւոր գործակցություն է ձեւավորվել՝ առավել արդյունավոր ու նպատակային դարձնելու համար նոր սերնդի հայեցի կրթության ու դաստիարակության գործը: Համատեղ իրագործված ծրագրերը, հատկապես հանրակրթական դպրոցներում ներդրված Հայոց Եկեղեցու պատմության դասավանդումը, մեծապես նպաստում են, որպեսզի նոր սերունդը հաղորդ դառնա քրիստոնեական հավատքին, մեր Եկեղեցուն, հոգեւոր-բարոյական արժեքներին՝ կարեւորելով դրանք որպես հիմքը կյանքի:

Փառք եւ գոհություն բարձրացնելով առ Աստված՝ մեզ շնորհված հաջողությունների ու ձեռքբերումների համար, հայրապետական Մեր գնահատանքն ու օրհնությունն ենք բերում ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարար տիար Արմեն Աշոտյանին՝ արժանավոր զավակին մեր Սբ Եկեղեցու, որ ամենայն նախանձախնդրությամբ իր ավանդն է բերում մեր երկրի եւ ժողովրդի առաջընթացին, մշտապես աջակից է նաեւ մեր Եկեղեցու եւ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի կրթական նախաձեռնություններին:

Շարունակությունը՝ էջ 7

Տեղի ունեցավ ՀԵՀԵՄ Հայաստանի տարածաշրջանային տարեկան ժողովը

Հոկտեմբերի 30-ից նոյեմբերի 3-ը Տավուշի թեմի Բերդ քաղաքում տեղի ունեցավ Հայ Եկեղեցու համաշխարհային երիտասարդական միավորման (ՀԵՀԵՄ) Հայաստանի տարածաշրջանային տարեկան ժողովը՝ ՀԵՀԵՄ հոգեւոր պատասխանատու Հովնան արք. Տերտերյանի օրհնությամբ եւ Տավուշի թեմի առաջնորդ Բագրատ եպս Գալստանյանի աջակցությամբ:

Ժողովին մասնակցում էր Հայաստանի եւ Արցախի թեմերի, ինչպես նաեւ Վիրահայոց թեմի երիտասարդական միությունների շուրջ 30 ներկայացուցիչ:

Մինչ ժողովը երիտասարդները Դիլիջանում մասնակցեցին քաղաքի նոր եկեղեցու հողօրհնեքի արարողությանը, ուր ստացան նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությունը:

Հայաստանի տարածաշրջանային տարեկան ժողովի ընթացքում ներկայացվեցին ՀԵՀԵՄ գործունեության արդյունքներն ու ձեռքբերումները: ՀԵՀԵՄ տարածաշրջանային ներկայացուցիչները մշակեցին մեկ տարվա գործունեության ծրագրեր ու նախագծեր:

Ժողովականները Բերդի Ս. Հովհաննես եկեղեցում մասնակցեցին սբ Պատարագին, հանդիպում ունեցան Բերդի քաղաքապետ Հարություն Մանուչարյանի հետ:

Բերդ քաղաքի եւ տարածաշրջանի հոգեւոր հովիվ Արամ քհն. Միրզոյանի ուղեկցությամբ երիտասարդներն այցելեցին սահմանային զորամաս, ուր զինվորների համար կազմակերպեցին մշակութային միջոցառում:

Ժողովի մասնակիցները եղան նաեւ սահմանամերձ Ներքին կարմիր աղբյուր գյուղում՝ իրենց զորակցությունը հայտնելով դժվարին պայմաններում ապրող ժողովրդին:

Աղոթք ավտովթարի զոհերի համար Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում

Նոյեմբերի 3-ին Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում իր աշխատանքն սկսեց Գերագույն հոգեւոր խորհուրդը:

Նոյեմբերի 4-ի նիստի սկզբում, նախագահությամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, աղոթք բարձրացվեց առ Աստված ՌԴ Տուլայի շրջանում՝ «Դոն» մայրուղու վրա, Մոսկվայից Երեւան ուղեւորվող ավտոբուսի վթարի հետեւանքով զոհված հայորդիների հոգիների հանգստության համար:

Գերագույն հոգեւոր խորհրդի անդամները վշտակցություն հայտնեցին զոհվածների ընտանիքներին եւ հարազատներին: Ժողովականները նաեւ շտապ ապաքինում մաղթեցին բոլոր վիրավորներին:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՇԻՐԱԶ. ՔՆԱՐԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ

Սիլվա Կիրակոսյանը եւ Հովհաննես Շիրազը

Սկիզբը՝ թիվ 19-20

Իր ողջության օրոք՝ վերջին հինգհատորյակը կազմելիս, Հովհ. Շիրազը երրորդ հատորում ընդգրկել է սերը պատկերող բանաստեղծություններն ու պոեմները, որ ստեղծել էր գրական ողջ ճանապարհին: Եվ այդ հատորը ինքն էլ բնորոշել է այսպես՝ «Քնար համամարդկային» (Միայն սերը):

Ավելին. սիրո երգերը նա խմբավորել է այսպես՝ «Սիրո քնարերգականը», «Սիրո խոհականը» եւ «Սիրո գուսանականը», «Քառյակներ» (ուր զետեղված է սիրային ընդամենը 13 քառյակ), եւ մի առանձին՝ «Սիրո էպիկականը» բաժնում ամփոփված են «Սիամանթո եւ Խջեզարե», «Սիրանամե» ու «Լեյլի եւ Մեջնուն» (արեւելյան այդ սիրավեպը նա «հանդգնել» է մշակել Նիզամի Գանջավիից եւ Իսահակյանից հետո՝ հայացնելով ու կապելով Արեւմտահայաստանի ազատագրման իր երազանքի հետ) պոեմների վերջին՝ լրամշակված տարբերակները:

«Սիրո քնարականը» բաժինն ունի մի քառատող բնաբան.

Դեպի ձեզ կգամ, սիրո՛ տխմակներ,
Ձեր ճախրանքի հետ չափվելու կգամ,
Դեպի ձեզ կգամ, անհա՛ս բարձունքներ՝
Ես ձեզ հավիտյան կապվելու կգամ:

Բանաստեղծը գիտակցում է, որ *«սիրո տխմակները»*՝ համաշխարհային մեծ սիրերգակները, *«անհաս բարձունքներ»* են, եւ նրանց ուղղված այս դիմումը խոր ենթատեքստ ունի, նրանց հոգու թռիչքների ու ճախրանքի հետ եթե ոչ չափվելու, ապա գոնե նրանց նվաճած բարձունքներին *«հավիտյան կապվելու»* համեստ նպատակ: Այսպիսի ինքնագնահատական կարող էր բանաձեւել ստեղծագործական բեղմնավոր ճանապարհ անցած, գեղարվեստական ճշմարիտ ու ծանրակշիռ արժեք ստեղծած, սեփական մեծությունը խորապես գիտակցող, բայց ոչ մեծամտացած, մեծավաստակ գրողը՝ այն էլ կյանքի մայրամուտին:

Հովհ. Շիրազը, ուրեմն, ստեղծել էր համամարդկային սիրո մի ամբողջ կենսափիլիսոփայություն՝ «սրտի» եւ «գլխի»՝ զգացմունքների եւ բանականության ողջամիտ համադրումներով, արարել էր սիրո մի ամբողջական գիրք, որի էջերում առատ են համաշխարհային սիրերգության լավագույն նմուշների կողքին դրվելու արժանի քնարական իրական գլուխգործոցները:

Հովհ. Շիրազի սիրո բանաստեղծություններն արտահայտում են մանկապատանեկան անմեղ հրապույրներից մինչեւ սիրո հասուն տարիքն ընդգրկող խոր ու հզոր զգացմունքների բռնկուն պատկերումները, *«քաղցր տանջանքի»* ու *«դառը քերկրանքի»* բարձրարվեստ արծարծումները՝ իրենց դրսեւորումների բոլոր ելեւէջներով ու նրբերանգներով, կնոջ էության առեղծվածների, նրա մարդկային հոգեբանության խոր ու համակողմանի բացահայտումներով: Առավել եւս սիրո զգացմունքի գեղարվեստական մարմնավորման հարցում Շիրազը, ինչպես հետո պիտի տեսնենք ու համոզվենք, ժողովրդագուսանական արվեստի, Քուչակի, Սայաթ-Նովայի եւ իր մերձավորագույն ուսուցիչների՝ Իսահակյանի, Տերյանի բնական շարունակությունն է եւ հանդես է եկել սիրո նոր իմաստավորումներով՝ ընդհուպ մինչեւ նախորդ դարի 10-ական թթ. Դ. Վարուժանի գլխավորած հեթանոսական գրական շարժման մեջ դրսեւորված զգացմունքի եւ կրքի, սիրո եւ գեղեցկության պաշտամունքի նորովի դրսեւորումներով ու գեղարվեստական արծարծումներով:

Դժվար է որոշել, թե ընտրության ինչ հիմունքով են դասդասվել ու զետեղվել բանաստեղծությունները «Սիրո քնարականը» եւ «Սիրո խոհականը» բաժիններում. քանի որ բանաստեղծությունների մի որոշ քանակություն նույն հաջողությամբ կարող էր ընդգրկված լինել մեկ կամ մյուս բաժնում: Այնուամենայնիվ՝ առաջին բաժնի բանաստեղծությունների համար առավել բնորոշ է պատանեկան բուռն ու անկեղծ սիրո զգացմունքային հարստությունը կամ Իսահակյանի առիթով Տերյանի ասած «զգացմունքների տարերային անմիջականությունը», իսկ երկրորդ բաժնի սիրո բանաստեղծություններին, ինչպես հետո էլ պիտի տեսնենք, առավել բնորոշ են հասուն տարիք ու կենսափորձ ունեցողի սիրո վերհուշն ու խոհականությունը:

Առաջին բաժնում նախ նա հիմնավորում է սիրո բնական ու անհրաժեշտ առկայությունը՝ որպես առհասարակ մարդկության գոյաբանության փիլիսոփայական հիմք, որպես հարահոս կյանքի գլխավոր շարժիչ ուժ՝ առանց սիրո չպատկերացնելով մարդկային ու կենսական ոչ մի երեւույթ, ոչ մի շարժում եւ զարգացում:

Ըստ բանաստեղծի՝ բանական արարածների պես՝ բնության եւ տիեզերքի մեջ էլ գործում են *«աշխարհակալ սիրո»* չգրված ու անտեսանելի օրենքները: Ոչ միայն մարդկային հարաբերությունները, այլեւ երկնային մարմինների՝ աստղերի ու մոլորակների շարժումը տիեզերական ձգողականության համակարգում կառավարվում են բնական սիրո համակշռության օրենքներով, որոնք գործում են տարբեր մակարդակներում՝ մանկան օրոցքի եւ մեռնող ծերունի, մրջնի եւ մամոնտի, աստղի ու ծաղկի զանազան առնչություններում.

Չկա աշխարհում մի շունչ կենդանի,
Որ զերծ չլինի սիրո զնդանի:

Մրջյունից սիրո մրմունջն եմ լսել,
Ծառեր եմ տեսել իրար փարվելիս,-
Իսկ դու ասում ես՝ սեր չկա, սեր իմ,
Այնինչ՝ օձն անգամ սիրուց է լալիս:

Ինչպե՞ս թե չկա՝ քանի կյանքը կա,
Ու չէ՞ որ սերն է հենց կյանքը կյանքի,
Սե՛րն է մանուկի օրոցքը ոսկյա,
Սե՛րն է հառաչքը մեռնող ծերունի:
(Էջ 13 - 14):

Բնականաբար *«հրեղեն սիրո վսեմ վայրկյանին»* մարդը կանգնում է սրտի եւ խելքի, այսինքն՝ զգացմունքի եւ բանականության ձգողության արանքում. խելքո՞վ, թե՞ զգացմունքով սիրելն է ճիշտ, թե՞ երկուսի համատեղ թելադրանքով պիտի կատարվի բոլորից գերադասելի էակի ճակատագրական ընտրությունը սիրո հարցում:

Այս հարցերի պատասխանը կարելի է գտնել «Հրաման բոլոր սիրահարներին» քերթվածում: Հովհ. Շիրազն այս քերթվածի բանատողերում առաջարկում է խնդրի ամենապարզ ու հանճարեղ բանաստեղծական լուծումը. սիրտը՝ սրբազան այդ զգացմունքի կրողը եւ *«բնության կամքի»* արտահայտիչը, թեեւ ունի *«վայրկյանի մեջ դարեր տեսնելու»* կարողություն, անկառավարելի չպետք է լինի. որքան էլ իմաստուն եւ սիրո հարցում *«ուղեղից սուրբ»*՝ սիրտը պետք է համագործակցի ուղեղի եւ բանականության հետ.

Իմաստուն է սիրտը այդ պահերին բոլոր,
Նա դարեր է տեսնում վայրկյանի մեջ.
Այդժամ նա բնության կամքն է ամենազոր,
Եվ անշեղ է սլրում նրա սլաքն անշեջ:

Սիրտն ուղեղից սուրբ է սիրո վսեմ ժամին,
Թողեք սի՛րտն խմանա, թե ում սիրի,
Եվ երբ սիրտը սիրեց, կանչե թող ուղեղին,
Որ վայելքին սիրո հավերժ տիրի...

Սիրո կյանքն է գարնան մշտականաչ ուղի,
Սերն է ծաղկե թեւերն ազատության,
Մաքուր սիրեք՝ նման մի հայրենի հողի,
Որ ձեր սերունդները բուրեն շունչը գարնան:

Այն հրեղեն սիրո վսեմ այն վայրկյանին,
Երբ զերծվում է սիրտը աչքի արեւներից,-
Սանձ մի՛ք դնի սրտի պայծառ հուզմունքներին
Եվ մի՛ք հայցի խորհուրդ սին խոհերից...
(Էջ 12, ընդգծ. - Ս. Մ.)

Շարունակությունը՝ էջ 8

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն այցելեց «Թումո» ստեղծարար տեխնոլոգիաների կենտրոն

Նոյեմբերի 10-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն այցելեց Երեւանի «Թումո» ստեղծարար տեխնոլոգիաների կենտրոն՝ ուղեկցությամբ «Սիմոնյան» կրթական հիմնադրամի նախագահ, «Թումո» կենտրոնի հիմնադիր Սեմ Սիմոնյանի եւ կենտրոնի հոգաբարձուների խորհրդի անդամ Բեկոր Փափազյանի:

«Թումո» հաճախող պատանիները Վեհափառ Հայրապետին ներկայացրեցին իրենց ստեղծած նոր խաղերն ու ծրագրերը: Իր հերթին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պատասխանեց նրանց հարցերին:

Վերջում Գարեգին Բ Հայրապետն իր օրհնությունը բերեց կենտրոնի հիմնադրին, աշխատակազմին եւ սաներին՝ բարձր գնահատելով ժամանակակից պահանջներին համապատասխան կրթություն ապահովելուն ուղղված ջանքերը: Նորին Սրբությունը հույս հայտնեց, որ առաջիկայում նմանատիպ կենտրոն կհաստատվի նաեւ Էջմիածնում:

Այցի ընթացքում Վեհափառ Հայրապետին ուղեկցում էին Մայր Աթոռի վարչատնտեսական բաժնի տնօրեն Մուշեղ եպս Բաբայանը եւ քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոնի տնօրեն Վարդան եպս Նավասարդյանը:

«Լավագույն ուսուցիչ» ամենամյա մրցույթի 2015 թ. մրցանակաբաշխությունը

Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում

Սկիզբը՝ էջ 6

Մեր գնահատանքն ու օրհնությունն ենք բերում ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարարության պաշտոնեությանն ու աշխատակազմին՝ մեր հայրենիքի եւ ժողովրդի կյանքում իրենց ազնիվ նվիրումի եւ բարի ծառայության համար:

Հայրապետիս աղոթքն է առ Երկնավոր մեր Տերը, որ Իր հովանու ներքո խաղաղ պահի ու պահպանի հայրենիքը: Նախապատրաստվում եք ոչ միայն դասանյութի մատուցմանը, այլեւ ձեր սաների հետ ընդհանուր աշխատանքին՝ իբրեւ մանկավարժներ, հոգեբաններ, իբրեւ երկրորդ ծնող...

Մենք գոհունակությամբ ենք անդրադառնում, որ մեր երկիրը, Կրթության ու գիտության նախարարությունը ավելի մեծ հնարավորություններ են գտնում բարելավելու, արդիական պահանջներին համահունչ դարձնելու ուսումն ու

մեր երկրին ու հավատավոր մեր ժողովրդին, առաջնորդի մեզ ճշմարտության Իր Սբ Հոգով եւ օրհնի բարօրության ու առաջընթացի մեր ջանքերը, նորանոր հաջողություններ ու ձեռքբերումներ պարգեւի ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարարությանը՝ իր ազգաշեն ու հայրենաշեն գործունեության մեջ»:

Հանդիսության վերջում մասնակիցներին իր օրհնությունն ու պատգամը բերեց Գարեգին Բ Հայրապետը. *«Մեծ շնորհ եւ պատասխանատվություն է ձեր ուսերին՝ գիտելիք հաղորդելու, իմացության եւ ճանաչողության ուղիներով առաջնորդելու մեր զավակներին, ձեւավորելու նրանց որպես սկզբունքներ ունեցող անհատներ, որպես մեր երկրի հայրենասեր քաղաքացիներ ու մեր ժողովրդի ազգասեր որդիներ ու դուստրեր: ...Մենք գիտենք, որ ձեր աշխատանքը չի սկսվում եւ չի ավարտվում զանգի հնչումով. յուրաքանչյուր դասաժամի դուք նախապատրաստվում եք՝ տրամադրելով ավելի ժամանակ, քան այդ դասաժամն կրթությունը եւ արժանիորեն գնահատելու մանկավարժների գործունեությունը: Գոհունակություն է Հայրապետիս համար, որ զորանում են նաեւ նախարարության եւ մեր Եկեղեցու համագործակցությունը եւ համատեղ ծրագրերը՝ ի նպաստ մատաղ սերնդի կրթության, հոգեւոր արժեքներով դաստիարակության: Մեր Եկեղեցին նույնպես ջանում է առավել մեծ հնարավորություններ ստեղծել, որպեսզի մեր զավակները սնվեն ու աճեն հավատքով, միմյանց հանդեպ սիրով, արդարության, ճշմարտության արժեքներով, լինեն հավատարիմ որդիները մեր ժողովրդի ու երկրի»:*

Վեհափառ Հայրապետը նաեւ իր գնահատանքը հայտնեց ԿԳ նախարարությանը, Մայր Աթոռի քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոնին եւ մրցույթի կազմակերպիչներին:

Տերեկույթը փակվեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Պահպանիչ աղոթքով:

Լրատվական նյութերը՝
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ

ՀԱՆԳԸ

Սկիզբը՝ թիվ 18-20

Հանգաբանությանը յուրովի հայացք նետեց Պարույր Սեւակը: Նա՛, ով փորձեց թե՛ խիստ ներդաշնակ փակ համակարգը՝ համաչափ տողերով, կիսատողերով ու անդամներով, հանգի պարտադիր ներկայությամբ, հարուստ հնչեղությամբ եւ կանոնավոր դասավորությամբ, թե՛ բաց-շղթայազերծ համակարգը, ինչի մեջ թեեւ տողը տրոհվում է, բայց պահպանվում է չափական հիմքի նվազագույն միավորը՝ չորս կամ հինգ վանկանի անդամը, իսկ հանգը ե՛ւ կա, ե՛ւ չկա, քանի որ ազատ է, հեռու, բայց անպայման խոսքակառույց իր դերն ունեցող:

Հիմա տեսնենք, թե ինչ տեսակետ է հայտնել հանգաբան եւ հանգամերժ բանաստեղծը: 1964 թ. փետրվարի 3-ին այս կապակցությամբ Սեւակը մի ամբողջ «տեսական» նամակ է գրել Վահե Հովակիմյանին: Նկատի ունենալով «հաջորդ սերունդների մտածողության եղանակը» փոխվելու հանգամանքը՝ շարունակում է. *«Այս հարցին ուզում եմ կեռ անել ու միացնել նաեւ հանգի խնդիրը: Ինչո՞ւ ես դու այդքան լիազորություն տալիս հանգին: Ըստ որում այս հարցը տվողը մեծամտություն ունի կարծելու, որ ինքը շատ լավ հանգաբան է: Իսկապես էլ. ինձ համար հանգավորելը ջուր խմելու պես բան է. մեկ վայրկյանում մեկ հանգի համար գլուխս է գալիս 1020 հանգ: Կարող եմ հեշտությամբ կազմել այնպիսի բարդ ու ճոխ հանգեր, որ քեֆդ գա: Ու եթե որեւէ մեկը բարկացնի ինձ (կամ ինձ մեծամիտ համարի), երկու օր կծախսեմ եւ իմ գրածներից կհանեմ այնպիսի եւ այնքան լիահունչ ու բարդ հանգեր, որ հետո չեն կարողանա մրցել Սայաթ-Նովան ու Համո Սահյանն էլ (նրանք են ամենից լավ հանգավորողները): Ուրեմն ես չեմ խոսում իմ չիմացած բաներից: <....>: Ես խոսում եմ իմ իմացածի եւ լա՛վ իմացածի մասին, ուստի եւ խոսքը ստանում է կրկնակի արժեք: Հանգը լավ բան է, լավ հանգը՝ սքանչելի բան: Բայց, մի շտապիր զարմանալ, հանգը բանաստեղծության երկրորդական ու վճռական հատկանիշ է, որովհետեւ բանաստեղծությունը բնավ էլ համարժեք չէ չափածոյին: <...>: Ավելին կասեմ. իսկական, բարձր, վսեմ բանաստեղծությունը բանաստեղծության այլ сорт-երից տարբերելու համար հարկավոր է ցնցել (փորձի համար) հանգը: Եթե հանգերը ոչնչացնելուց (դիտմամբ ցնցելուց) հետո էլ բանաստեղծությունը ոչինչ չի կորցնում (կամ չնչին բան է կորցնում), ապա գործ ունենք իսկական, բարձր, վսեմ բանաստեղծության հետ: Նույնը՝ նաեւ չափի եւ կշռույթի (ռիթմի) մասին: Սրանք էլ, որքան էլ տարօրինակ թվա, դարձյալ երկրորդական, ածանցված, անվճռական հատկանիշներ են իսկական բանաստեղծության: Ես կյանքումս դեռ անչափ-անկշռույթ բան չեմ գրել, որովհետեւ դեռ իմ ներշնչումը այդքան ուժեղ չի եղել»* (Եժ, Ե., VI, 424-425):

Այստեղ մի պահ ընդհատենք եւ ասենք՝ որքան նման է Սեւակի նամակի այս հատվածը Գատովին հասցեագրված Չարենցի նամակին: Սեւակ՝ *«Դեռ իմ ներշնչումը այդքան ուժեղ չի եղել»*: Չարենց՝ *«Բանաստեղծությունները ինքնին պետք է գրեթե հանճարեղ լինեն, որպեսզի հնչեն առանց հանգի <...>: Էլ ո՞ւր մենք, հասարակ մահկանացուներս <...> խցկվենք մի այդպիսի ասպարեզ...»*:

Սեւակը շարունակում է. *«Խնդրեմ, սրանից հետո միշտ աշխատիր մտովին ցնցել կարդացածդ բանաստեղծության հանգերը ու կտեսնես, որ այդ հանգերը, ըստ մեծի մասի, այլ բան չեն, քան խեղճ ու կրակ (հաճախ պերճ ու շքեղ) քող՝ ծածկելու համար անբանաստեղծականի... ամոթխած քամակը: Միայն թե ինձ հասկացիր. ես հանգերի դեմ չեմ, ես դեռ շատ հաճախ հանգերով կգրեմ ինքս: Ես դեմ եմ «անհանգ չի կարելի», «անհանգ էլ բանաստեղծությո՞ւն» ասողներին:*

Որ հանգը (նաեւ չափը) ճշմարիտ բանաստեղծության համար երկրորդական-երրորդական հատկանիշներ են՝ վկա «Երգ երգոցը» (ոչ իմը, այլ Աստվածաշնչինը): Ո՛չ հանգ կա, ո՛չ էլ չափ, իսկ համաշխարհային բանաստեղծության գլուխգործոցն է մնում նաեւ հիմա:

Վկա՝ բոլոր հները (մեր Նարեկացին էլ հետը): Բոլոր էպոսները (մեր Ծռերն էլ մեջը): Վկա՝ իսպանալեզու (սասից ավելի) գրականությունները: Եվ ինչո՞ւ այդքան հեռանանք, վկա՝ նաեւ Պուշկինն ու Բլոկը, ոչ միայն Ուիտմենն ու Սիամանթոն, այլ նաեւ Վարուժանը (որի բանաստեղծությունների մեծ մասը նկատե՞լ ես արդյոք, նույնպես գրված են անհանգ): Այսքանից հետո քեզ եմ հարցնում. այդ որտե՞ղ, ո՞ւմ աչքով եւ ի՞նչ անցնցելի տառերով է գրված, թե բանաստեղծությունը կա՛մ հանգավոր ըլլալու է, կա՛մ բնավ ըլլալու չէ: Այդպես կարող են ասել միայն խեղճերը (հեռու քեզնից): Իսկ այդ խեղճերի խեղճությունը կարելի է (գրաբար ասած) պարզ կացուցանել շա՛տ հասարակ մի առաջարկով. Հապա, հոգյա՛կս, փորձիր մի անհանգ բանաստեղծություն գրել: Եվ կպարզվի, որ հանգին դեմ խոսողների մեծագույն մասը չի կարողանա իր բանաստեղծ լինելն ապացուցել, որովհետեւ բանաստեղծն այն մարդը չէ, որ ունի (կամ ձեռք է բերել) չափածո խոսելու ունակություն, այլ սակավագյուտ արարածը, որ մտածում է յուրահատուկ, աշխարհին ու իրեն նայում այլապես, ծանոթ խոսքով՝ ունի պատկերավոր մտածողություն եւ (ավելացնենք) հոգեսուզման կարողություն:

Ուրեմն եկեք խոսենք այս պատկերավոր մտածողությունից եւ հոգեսուզման կարողությունից եւ ոչ թե հանգ ու վանկից, չափ ու կշռույթից...» (Եժ, VI, 426-427):

Սեւակն անում է այսպիսի մի համեմատություն, ըստ որի՝ հանգավոր բանաստեղծությունն առու փորելու պես բան է. պիտի առու փորես, որպեսզի ջուրը հոսի, մինչդեռ՝ գետակը, գետը, հեղեղը նման առու-հանգի պահանջ չունեն:

Սեւակը Վահե Հովակիմյանին, ով ոչ թե բանաստեղծ էր, այլ բանաստեղծություններ էր գրում, խորհուրդ է տալիս նախ գրել անհանգ եւ երբ տեսնի, որ պատկերավոր խոսք է ստացվում, դրանից հետո տողերը հանգավորի՝ *«ազատվիր հանգի թռվչանքից, որպեսզի կրկին չսայթաքես...»* (Եժ, VI, 434):

Նույն հասցեատիրոջն ավելի ուշ՝ 1967 թ. հունվարի 16-ին ուղղված նամակում շարունակում է. *«Բայց լավ ասել չի նշանակում ասել անպատճառ քառյակով եւ հանգավոր: Քառյակը (հանգի հետ մեկտեղ, գումարած լավ նմանաձայնություն-բառախաղերը, որոնց սիրահարն եմ ես էլ) հաճախ ստիպում է ասել մաշված ու շփված բաներ, ավելորդ красивости (տողն ու հանգը իրար բերելու համար): Ո՞րն է ճի՞շտը: Ասեմ. Պետք է գրել քառակուսի, կուռ ու ձուլածո տողերով, ճոխ հանգավորմամբ (կամ անհանգ, նույնիսկ առանց չափի, միեւնույն է, բայց միշտ հիշելով, թե սույն քո քառյակը (պատկեր-համեմատությունը, միտքը) ինչպե՞ս կհնչեր, ի՞նչ տպավորություն կթողներ մեկ այլ լեզվով, այսինքն՝ ոչ միայն հայի, այլեւ առհասարակ մարդու վրա»* (Եժ, VI, 436):

Խոսքի այս շրջանակում Սեւակը մտայնություն է զարգացնում, ըստ որի՝ Տերյանի առաջին իսկ քառատողից կարող ես ենթադրել վերջը, իսկ Վարուժանի դեպքում՝ ո՛չ, եւ նախապատվությունը տալիս է Վարուժանին: Այս տեսանկյունից անդրադառնում է Համո Սահյանին. *«Համոն (իմ եւ քո) սքանչելի բանաստեղծ է՝ անթերի-կատարյալ: Բայց Համոյի յուրաքանչյուր բան[աստեղծության] առաջին քառյակը ենթադրում է մի ընթացք ու վերջ, որ կանխատեսվում է ընթերցողի կողմից շատ ավելի վաղ, քան կվերջանա տվյալ 3-4 քառյականոց բան[աստեղծության] 3-4 րոպե տեւող ընթերցումը: Ես չեմ ասում, թե դա վատ է: Ես ասում եմ, որ դա մեր նվաճումն էր տակավին Տերյան-Վարուժանյան օրերին: <...>: Իբրեւ ընթերցող (իբրեւ ընթերցող եւ ոչ իբրեւ ոտանավոր գրող ոմն Սեւակ)՝ ես իմ ստանալիք հաճույքի կեսից ավելին կորցնում եմ, երբ առաջին քառյակից զգում եմ, թե ո՛ւր տրամադրությունը ի՛նչ տրամաբանությամբ ո՛ւր է հասցնելու: Չեմ ասում, որ սա ճանապարհ չէ: Բայց ասում եմ, որ սա տրամվայի ուղի է՝ նույն գծի վրա, նույն երթուղի-маршрут-ով: Իսկ տրամվայն ամեն տեղ չես կարող քշել...»* (Եժ, VI, 439): Կա ինքնաշարժ, կա ձի... Տրամվայի այս միագիծ ու պարտադիր ընթացքը Սեւակը կապում է հանգի հետ եւ միտքն ավարտում այսպես. *«...եթե քառյակով ու հանգով չգրեիր, հազիվ թե ստացվեր սույն քառյակը.*

Այսպես աշխարհից կգնամ ես էլ՝
Իմ ամենալավ երգը դեռ չերգած...

Ախար ես էլ մի քիչ բանաստեղծ եմ ու գիտեմ, որ այս անտեր-ամենատեր «Չերգածը» պիտի հանգ պահանջի եւ... հասցնի «Չհերկած»-ի, այս «չհերկածն» էլ (պարտադրաբար) պիտի հասցնի «դաշտի» (արտի, անդաստանի, ցանքսի), սա էլ՝ լծկանի, սա էլ... քառյակի այսպիսի ավարտի (մեկ վանկն էլ ավելի).

Մի օր լծկանս կսկիծ չքաշել,
Դաշտս կմնա սառն ու չհերկած...

Եվ ի՞նչ ստացվեց. մի ամենասովորական (չասելու համար ամենահոգնեցուցիչ) քառյակ, որ գրվել է միլիարդ անգամ, գրում են միլիոն մարդիկ...» (Եժ, VI, 439-440):

Շարունակելի

Դավիթ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՇԻՐԱԶ. ՔՆԱՐԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ

Ընդգծված բանատողերը,- ***Մաքուր սիրեք՝ նման մի հայրենի հողի, / Որ ձեր սերունդները բուրեն շունչը գարնան,***- բանաստեղծի՝ հայ սերունդներին ուղղված պատգամախոսություն է, եւ նրա այս կարգախոս-հորդորը բացառում է չնչին պատահականությունները եւ ուղղորդում արտաքին *«սիրունատեսի»* ու պատահական ցոփուհու եւ ճշմարիտ գեղեցկուհու ընտրության մեջ կողմնորոշվելիս, մանավանդ որ բանաստեղծը տեսնում էր արտաքուստ անմեղ թվացող, բայց ըստ էության՝ հայավնաս մի լուրջ վտանգ.

Օտար ծաղկուհին նեկտար չի տալու,
Նա խնդալու է, դու՝ ցմահ լալու:
(Էջ 65):

Այսօր հազիվ թե հնարավոր լինի որոշել նաեւ՝ ո՛վ է եղել հետեւյալ բանաստեղծության քնարական հերոսուհին: Դատելով բանաստեղծության մեջ ներկայացված իրական ու անմոռաց միջադեպից՝ կարող ենք ասել, որ նա՝ *«իսկական»* եւ *«առաջին սերը»*, որ նրան պարգեւել է անբացատրելի զգացմունքներ, դպրոցական տարիքում ստույգ եղել է բանաստեղծի մանկական դասընկերուհին, եւ որի հետ պատահած միջադեպը, որպես անմեղ սիրո առաջին արտահայտություն, արդեն հասուն տարիքում իր մի բանաստեղծությամբ հիշում է հեղինակը.

Խորն ու կապույտ աչքերով աղջիկ էր նա մի փոքրիկ,
Դասընկերս մանկական,
Ա՜խ, նա էլ էր կարմրում, երբ նստում ինձ մոտիկ,
Երբ ժպտայի ես նրան:
Երբ ուրիշին նա ժպտար՝ սիրտս արագ կզարկեր,
Կփախչեի դաշտերը,
Որտեղ նորից ինձ էին՝ դարձած կապույտ ծաղիկներ՝
Նրա կապույտ աչքերը:
Մի օր դասի չէր եկել, ու ես, դասս մոռացած,
Վազ տվեցի նրանց տուն,
Բայց երբ նրան ես տեսա ջրհորն ի վար կռացած՝
Մոտ վազեցի զվարթուն:
Գլուխներս ջրհորից վար կախեցինք մենք անձայն,
Ու կթվար՝ չկայինք,
Երբ որ ջրի հայելում մեր շուրթերը մոտեցան...
Ա՜խ, չիմացանք ինչ արինք...
Բայց ջրհորը նրա մոր աչքը թվաց իմ աչքին,
Ետ քաշվեցինք մի ... վայրկյան,
Ա՜խ, ես հետո՛ իմացա, որ նա՛ էր սերս առաջին,-
Նա՛ էր իմ սերն իսկական...
(Շիրազ Հ., նշվ. գիրքը, էջ 37):

Եվ այս բանաստեղծությամբ հանդերձ՝ սխալ կլինի շիրազյան սիրո քնարերգությունը վերածել նրա կյանքի ճանապարհին, մանավանդ «սիրո հասակում» հանդիպած այս կամ այն կնոջը նվիրված բանաստեղծությունների պարզ հանրագումարի, ու թեեւ այդ քերթվածները, որքան էլ ստեղծագործական վառ երեւակայությամբ «զարդարված», այնուամենայնիվ, իրական որոշակի հիմքեր ունեն եւ ճշգրիտ հասցեատերեր *(տե՛ս սույն մենագրության Ա գրքի 193-198 էջերը)*, որոնց ներշնչումով է արարվել բանաստեղծի այս կամ այն գրական երկը:

Ուրեմն պարտավոր ենք գնահատել գոնե նրանց, ում ներգործությունն առավել վճռորոշ ու տեւական եւ ստեղծագործական առումով թողած գրական հետքն ավելի խոր ու անջնջելի եւ արգասավոր է եղել բանաստեղծի կյանքում եւ ստեղծագործության մեջ:

Շարունակելի

Սամվել ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ
Հիմնադիր՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
Հրատարակիչ՝
«Քրիստոնյա Հայաստան» թերթի խմբագրություն
Գլխավոր խմբագիր՝
Աստղիկ Ստամբոլցյան
Գրանցման վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցեն՝
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին
Հեռախոս՝ 517197
Էլ.փոստ՝ qh@etchmiadzin.am
astghikstam@gmail.com
web կայք՝
kh-tert.livejournal.com
krishayas.wordpress.com
Ստոր. տպագր. 16.11.2015 թ.
Տպաքանակը՝ 2100
Գինը՝ 50 դրամ